

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ

ІШКІ ІСТЕР МИНИСТРЛІГІ

*Бәрімбек Бейсенов атындағы
Қарағанды академиясы*

А. Е. Тұтқышев

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ҚҰҚЫҒЫ**

**ҚАРАҒАНДЫ
2017**

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ

ІШКІ ІСТЕР МИНИСТРЛІГІ

Бәрімбек Бейсенов атындағы

Қарағанды академиясы

А. Е. Тұтқышев

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ҚҰҚЫҒЫ**

Практикум

ҚАРАҒАНДЫ

2017

ӘОЖ 349.6 (075)

КБТ 67.407я73

Т 83

Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрлігі Б. Бейсенов атындағы Қарағанды академиясы ғылыми кеңесінің шешімі бойынша басылымға ұсынылды.

Рецензенттер: *М. Н. Абыласимов* — Е. А. Бөкетов атындағы ҚарМУ Заң факультеті Конституциялық және халықаралық құқық кафедрасының доценті, философия докторы (PhD); *А. Б. Айтуарова* — Қазақстан Республикасы ПМ Б. Бейсенов атындағы Қарағанды академиясы Заң институты Азаматтық құқықтық пәндер кафедрасының бастығы, заң ғылымдарының кандидаты, полиция полковнигі.

А. Е. Тұтқышев

Т83

Қазақстан Республикасы экологиялық құқығы: Практикум. — Қарағанды: Қазақстан Республикасы ПМ Б. Бейсенов атындағы Қарағанды академиясы, 2017. — 90 б.

ISBN 978-601-7881-31-3

Берілген практикум жоғары мамандандырылған мамандарды, дайындау кезінде терең әрі мықты теориялық білім алуға, құқықтық реттеу бойынша тәжірибелік дағдыларға ие болуға, сонымен қатар қоршаған табиғи ортаны қорғау және рационалды табиғат пайдалану сұрақтары бойынша құқық қолдану және құқық қорғау қызметтері мақсатында дайындауға арналған.

ISBN 978-601-7881-31-3

ӘОЖ 349.6 (075)

КБТ 67.407я73

© Қазақстан Республикасының ПМ
Б. Бейсенов атындағы Қарағанды академиясы, 2017;
© А. Е. Тұтқышев, 2017

КІРІСПЕ

Қазақстан Республикасы ПМ Б.Бейсенов атындағы Қарағанды академиясы Заң институты күндізгі оқыту факультетінің оқу жоспарына сәйкес басқа пәндермен қатар 90 сағат мөлшерінде «ҚР экологиялық құқық» пәнін оқуы тиіс, оның ішінде 15 сағаты дәріске, 15 сағаты семинар сабағына, 15 сағаты білім алушылардың оқытушымен өзіндік жұмысы, 15 сағаты білім алушылардың өзіндік жұмысына көзделген сонымен қатар курсты оқытуды аяқтау кезінде емтихан тапсырылады.

Берілген курс жоғары мамандандырылған мамандарды, олардың терең әрі мықты теориялық білімдерін алу, құқықтық реттеу бойынша тәжірибелік дағдыларға ие болу, сонымен қатар қоршаған табиғи ортаны қорғау және рационалды табиғат пайдалану сұрақтары бойынша құқық қолдану және құқық қорғау қызметтері мақсатында дайындауға арналған.

Курсты оқу кезінде өзара тәуелді мақсаттарға қол жетеді:

Біріншісі — білім, яғни қоршаған табиғи ортаны қорғау үшін кәсіби дайындық.

Екіншісі — құқықтық және экологиялық тәрбие.

«ҚР Экологиялық құқығы» курсын игеру кезінде курсанттарда бірқатар себептерге байланысты қиындықтар пайда болады.

Біріншіден, пән мазмұны және айтылатын материалы бойынша екі маңызды — табиғи ресурстық және табиғат қорғау құқығы бөлімдерінен тұрады.

Екіншіден, дәріс сағатының саны оқу жоспарымен шектелген, сол себепті курсанттардан мұқият өзіндік дайындықты талап етеді.

Үшіншіден, экологиялық құқық көздерінің шашыраңқылығы және көптілігі нормативтік актілердің көптеген ресми басылымдарын қайта жасауды талап етеді.

Төртіншіден, экологиялық құқық бойынша отандық кітаптар жоқ. Заманауи басылымдардан тек ресейлік авторлардың басылымдары ғана бар.

Бесіншіден, берілген курс, қолданылуы ПО тәжірибелік қызметімен байланысты, құқықтық нормалар мағынасының маңыздылығымен оқытылады.

Берілген практикум «ҚР Экологиялық құқық» пәнін оқу процесін жеңілдетуге арналған. Аталған практикумды пайдалана отырып, курсанттар айтарлықтай қысқа мерзімде экологиялық құқық пәні бойынша білімдерін жүйелендіріп және нақтылай алады, негізгі түсініктерге, олардың белгілері мен ерекшеліктеріне өз назарын аудара алады, емтиханды сәтті тапсыруға дайындала алады.

ТАҚЫРЫПТАРДЫҢ АТАУЫ

- Тақырып № 1 — 2. Экологиялық құқық-құқық саласы ретінде.
Тақырып № 3. Қазақстан Республикасының табиғи ресурстарына меншік құқығы.
- Тақырып № 4. Қазақстан Республикасы табиғатты пайдалану құқығы.
- Тақырып № 5. Қоршаған табиғи органы және табиғатты пайдаланудың механизімі.
- Тақырып № 6. ҚР ПО Экологиялық қызметі.
- Тақырып № 7. ҚР Экологиялық жауапкершілігі.
- Тақырып № 8. Жерді пайдалану мен қорғаудың құқықтық режимі.
- Тақырып № 9. Жер қойнауын пайдалану мен қорғаудың құқықтық режимі.
- Тақырып № 10. Суды пайдалану мен қорғаудың құқықтық режимі.
- Тақырып № 11. Орманды қорғау және пайдаланудың құқықтық режимі.
- Тақырып № 12. Жануарлар әлемін қорғау және пайдаланудың құқықтық режимі.
- Тақырып № 13, 16. Атмосфералық ауаны құқықтық қорғау. Экологиялық қолайсыз аумақтардың құқықтық режимі.
- Тақырып № 14. Ерекше қорғалатын аумақтардың құқықтық режимі.

**№ 1 — 2 ТАҚЫРЫП.
ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ҚҰҚЫҚ-ҚҰҚЫҚ САЛАСЫ РЕТІНДЕ**

Экологиялық құқықтың түсінігі, пәні, әдісі және жүйесі. Экологиялық заңдар. ПО-ның қызметкерлері үшін экологиялық құқықты оқытудың маңызы. Экологиялық құқық саласы, ғылым және оқу пәні ретінде. Экологиялық құқық қатынастары экологиялық құқықтың қағидалары. Экологиялық құқықтың қайнар көздері мен экологиялық заңдардың ара қатынасы.

Экологиялық құқық жүйесі құқық саласы ретінде ғылым және оқу пәні ретінде. Экологиялық құқық қағидалары.

Экологиялық құқықтың қайнар көзі және олардың классификациясы. ҚР Экологиялық заңнамасы және оның жүйесі. Экологиялық құқықтың Конституциялық негізі ҚР Экологиялық кодексі экологиялық құқықтың қайнар көзі ретінде ҚР Президентінің нормативтік құқықтық актілері, ҚР Үкіметі, экологиялық заңнама жүйесіндегі тиісті ведомствалық министрліктер. Жергілікті өзін - өзі, басқару органдарының актілері мен қоршаған табиғи ортаны қорғау және табиғатты пайдалану аумағындағы локальді актілері. ҚР “Жасыл экономикаға” көшу концепциясы.

Халықаралық құқықтық актілер экологиялық құқықтың қайнар көзі ретінде.

Экологиялық қатынастарды реттеудегі сот тәжірибесінің рөлі.

ҚР ішкі істер органдары қызметкерлеріне экологиялық құқықты оқытудың маңыздылығы.

**№ 3 ТАҚЫРЫП.
ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ТАБИҒИ
РЕСУРСТАРЫНА МЕНШІК ҚҰҚЫҒЫ**

Қазақстан Республикасындағы табиғи ресурстарға меншік құқығының түсінігі және түрлері. Табиғи ресурстарға деген меншік құқығын Ішкі Істер органдарының қорғауы. Қазақстан Республикасындағы табиғатты пайдалану құқығының түсінігі және түрлері. Табиғи ресурстарға мемлекеттік меншік құқығының субъектілері және объектілері. Табиғи ресурстарға жеке меншік құқығы. Жалпы және арнайы табиғи пайдалану. Табиғатты пайдаланушылардың құқықтары мен міндеттері. Табиғи ресурстарға меншік құқығының түсінігі мен мазмұны. Жерге жеке меншік құқығының түсінігі мен мазмұны. Табиғатты пайдаланудың түрлері.

Ішкі істер органдарының табиғи ресурстарға меншіктік қорғау құқығы. Табиғи ресурстарға меншіктік қорғау құқығындағы ПО-ның орны мен рөлі.

№ 4 ТАҚЫРЫП.
ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ
ТАБИҒАТТЫ ПАЙДАЛАНУ ҚҰҚЫҒЫ

ҚР-дағы табиғатты пайдалану құқығының түрлері мен түсінігі. Жалпы және арнайы табиғатты пайдалану. Тұрақты және уақытша табиғатты пайдалану. Бастапқы және кейінгі табиғатты пайдалану. Ақылы және ақысыз табиғатты пайдалану құқығы. Табиғатты пайдалану құқығының субъектілері. Табиғатты пайдаланудың құқығы мен міндеттері. Ішкі істер органдарының табиғи ресурстарға меншіктік қорғау құқығы. Табиғи ресурстарға меншіктік қорғау құқығындағы ІІО-ның орны мен рөлі.

№ 5 ТАҚЫРЫП.
ҚОРШАҒАН ТАБИҒИ ОРТАНЫ
ЖӘНЕ ТАБИҒАТТЫ ПАЙДАЛАНУДЫҢ МЕХАНИЗІМІ

Мемлекеттік экологиялық басқарудың ұғымы мен мазмұны. Мемлекеттік экологиялық басқару органдарының жүйесі. Қазақстан Республикасындағы экологиялық бақылаудың ұғымы мен түрлері. Қоршаған табиғи орта мен табиғатты пайдаланудың экологиялық механизімі.

Қоршаған табиғи ортаны қорғау және табиғатты пайдалану аумағындағы мемлекеттік басқарудың түсінігі мен мазмұны. Қоршаған табиғи ортаны қорғау және табиғатты пайдалану аумағындағы мемлекеттік басқарудың функциялары, қалпы және әдістері қоршаған табиғи ортаны қорғау және табиғатты пайдалану аумағындағы мемлекеттік басқару органдарының жүйесі.

ҚР-дағы экологиялық бақылаудың түсінігі мен түрлері. Мемлекеттік, ведомствалық, қоғамдық және өндірістік экологиялық бақылау.

№ 6 ТАҚЫРЫП.
ҚР ІІО ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ҚЫЗМЕТІ

Қазақстан Республикасының ішкі істер бөлімдерінің экологиялық қызметін заңды реттеу. ІІБ экологиялық қызметінің заңды негіздері. Қазақстан Республикасының «ҚР ІІО туралы» 2014 ж 23 сәуірдегі № 199-ішкі істер бөлімдерінің экологиялық функциялары туралы Заңы. ІІБ табиғи ортаны қорғауға қатысуы туралы ведомствалық нормативтік актілері.

ІІО-ғы экологиялық қызметінің түсінігі мен мазмұны. ІІО экологиялық қызметінің ұйымдастырушылық құқықтық нысандары: бақылау, қадағалау, табиғатты қорғау органдарына көмек, экологиялық құқық

бұзушылықты зерттеу, қорғау - келісім нысаны ПО экологиялық қызметінің негізгі бағыттары.

ПО су қорғау, өсімдік және жануарлар әлемі бойынша қызметі. Жол-патрульдік полициясының экологиялық қызметі. Экологиялық қылмыстарды тергеу бойынша ашу және анықтау органдары қызметінің жалпы мінездемесі.

Балық қорына қол сұғушылық қылмыстарымен күрестегі қоршаған ортаны қорғау полиция бөлімі.

Ішкі істер органдарының экологиялық құқық бұзушылықтарды алдын алу профилактикасы. Табиғи ортаны қорғаудағы Ішкі істер органдары қызметкерлерінің қадағалауы және бақылауы.

Экологиялық құқық бұзған үшін жауапкершілікке тарту және алдын алу шарасын Ішкі істер органдарының қолдануы.

№ 7 ТАҚЫРЫП. ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ЖАУПКЕРШІЛІК

Экологиялық құқық бұзушылықтың түсінігі және құрамы.

Экологиялық құқық бұзушылық үшін жауапкершілік түсінігі және түрлері. Экологиялық құқық бұзушылықпен күреске ПО-ның қатысуы. Экологиялық қылмыстың жаңа аспектілері. Экологиялық құқықтық жауапкершіліктің ерекшеліктері.

Экологиялық құқық бұзушылық үшін азаматтық-құқықтық жауапкершілік.

Экологиялық құқық бұзушылық үшін тәртіптік және материалдық жауапкершілік. Экологиялық құқық бұзушылық үшін әкімшілік жауапкершілік. Экологиялық қылмыстар үшін қылмыстық жауапкершілік. Экологиялық құқық бұзушылықтардың себептері және оларды жою жолдары.

Экологиялық жауапкершіліктің түсінігі, мәні мен функциялары экологиялық және эколого құқықтық жауапкершілік. Экологиялық-құқықтық жауапкершіліктің ерекшеліктері: әкімшілік, қылмыстық, азаматтық құқықтық, материалдық және тәртіптік.

№ 8 ТАҚЫРЫП. ЖЕРДІ ПАЙДАЛАНУ МЕН ҚОРҒАУДЫҢ ҚҰҚЫҚТЫҢ РЕЖИМІ

Жер пайдалану құқығының түсінігі мен түрлері. Сервитут және жерге басқа да заттық құқықтар. Жер пайдалану құқығының субъектілері мен мазмұны. Жер пайдалану құқығының пайда болу және тоқтатылу негіздері. Жер пайдалану құқығының жеке меншіктегі жер учаскесін уақытша

пайдаланудан айырмашылығы. Сервитуттың пайда болуының түсінігі және негіздері. Жер пайдалану құқығының жіктелуі. Жерді жалдау заңнамасының дамуы тарихи-құқықтық астары. Жер сервитуттарының пайда болу тарихы.

Жерді пайдалну құқығы. Жерді жалдау Қосалқы жалдау. Жер учаскесін уақытша және қайтарымсыз пайдалану құқығы. Жер қайтару тәртібі.

Жер және жер пайдаланушылардың меншігінің құқықтары мен міндеттері.

Жерді қорғау және пайдаланудағы мемлекеттік басқару.

Жерді қорғау және жер пайдаланудың Мемлекеттік бақылауы.

Жер дауларын шешудің тәртібі. Жер заңнамасын бұзған үшін жауапкершілік. Жерді қорғау.

Ауыл шаруашылығына арналған жерлердің құқықтық режимі.

Елді - мекендердегі (қалалар, қалалық және ауыл тұрғындарының пункттері) жерлердің құқықтық режимінің ерекшеліктері.

Өнеркәсіптік, транспорттық, байланыс, ғарыш қызметіне қажетті, қорғаныс, ұлттық қауіпсіздік пен ауыл шаруашылығына тағайындалмаған жерлер.

Орман қорлары жерлерінің құқықтық режимі.

Су қорлары жерлерінің құқықтық режимі.

Резервтік жерлер.

№ 9 ТАҚЫРЫП.

ЖЕР ҚОЙНАУЫН ПАЙДАЛАНУ МЕН ҚОРҒАУДЫҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ РЕЖИМІ

Жер қойнауы құқықтық қорғау объектісі ретінде. Жер қойнауын пайдалану құқығының түсінігі және түрлері. Жерді құқықтық қорғаудың объектісі ретінде. Жерді пайдаланудың түсінігі және түрлері. Жер қойнауының және оны құқықтық қорғаудың түсінігі. Жер қойнауын пайдаланудың мазмұны мен түрлері.

Жер қойнауын қолдану объектісі және қорғау құқығы ретінде. Жер қойнауларының түсінігі, пайдалы қазбалар, менералдарды шикізат: осы түсініктердің қатынасы ҚР-ның Жер қойнауының құқықтық қорғауының түсінігі. Жер қойнауын қамтамасыздандыру және қайтарып алу тәртібі.

Жер қойнауын пайдаланудың құқықтық реттеуі. Жер қойнауын пайдаланудың құқықтық түрлері мен түсінігі. Жер қойнауын пайдаланушылардың құқығы мен міндеттері.

Жер қойнауы туралы заңнаманы бұзған үшін жауапкершілік.

№ 10 ТАҚЫРЫП.

СУДЫ ПАЙДАЛАНУ МЕН ҚОРҒАУДЫҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ РЕЖИМИ

Суды құқықтық қорғаудың объектісі ретінде. Суды пайдалану құқығының түсінігі және түрлері. Суды пайдаланудың түсінігі және түрлері.

Сударды қорғау және пайдалану объектісі ретінде мінездемесі.

Суды қолдану және құқықтық қорғау объектісі ретінде Судың құқықтық түсінігі. ҚР Су қоры. Суды пайдаланудың түсінігі мен құқықтық түрлері. Су пайдаланушылардың құқығы мен міндеттері.

Су заңнамасын бұзған үшін жауапкершілік.

Су қорғауындағы ПО қатысуы.

№ 11 ТАҚЫРЫП.

ЖАНУАРЛАР ӘЛЕМІН ҚОРҒАУ ЖӘНЕ ПАЙДАЛАНУДЫҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ РЕЖИМИ

Ормандар пайдалану және қорғау объектісі ретінде. Орманды пайдалану құқығының ұғымы және түрлері. Орманды қорғауға ПО-ның қатысуы. Орманды пайдалану құқығы және оның түрлері.

Орман пайдаланудың мемлекеттік бақылауы.

Орман пайдалану құқығының түсінігі мен мазмұны.

Орман пайдалану құқығының Объектісі және субъектісі.

Орман пайдалану құқығының түрлері.

Орман заңдылығын бұзған үшін жауапкершілік мәселесі. Органдары пайдалану және қорғау саласында басқару және қадағалау. ҚР-ның орман қоры жерлерінің құқықтық режимі. ҚР-ның орманды қорғау ережелерін сақтауды қамтамасыз ету.

№ 12 ТАҚЫРЫП.

ЖАНУАРЛАР ӘЛЕМІН ҚОРҒАУ ЖӘНЕ ПАЙДАЛАНУДЫҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ РЕЖИМИ

Жануарлар әлемінің түсінігі және оны құқықтық қорғау. Жануарлар әлемін пайдалану құқығының түсінігі және түрлері. Жануарлар әлемін қорғау заңдылығын бұзған үшін жауапкершілік. ПО - ның қарақшылықпен күреске қатысуы. Жануарлар әлемі қорғау объектісі ретінде. Аң аулауды құқықтық реттеу. Балық аулауды құқықтық реттеу.

Жануарлар әлемін қорғаудың құқықтық түсінігі. Жануарлар әлемін пайдаланудың құқығының түрлері. Аңшылықты реттеу құқығы.

Балық аулау аңшылығын қорғау объектісі ретіне байланысты емес жануарлар шаруашылық мақсатына пайдаланылады.

Эстетикалық мақсатында, тәрбиелік мақсатында, жануарлар әлемін пайдалану.

Жануарлар әлемін пайдаланғаны үшін жауапкершілік. Заңсыз аңшылықпен күрестегі ПО қызметкерлерінің орны.

№ 13, 16 ТАҚЫРЫП.

АТМОСФЕРАЛЫҚ АУАНЫ ҚҰҚЫҚТЫҚ ҚОРҒАУ.

ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ҚОЛАЙСЫЗ АУМАҚТАРДЫҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ РЕЖИМІ

Атмосфералық ауаны құқықтық қорғау. Атмосфералық ауа қорғау объектісі ретінде. Атмосфералық ауаны ластанудан қорғаудың құқықтық шаралары. Экологиялық қолайсыз аумақтардың құқықтық режимі. Экологиялық апат шегу аймақтарының ұғымы мен негізгі белгілері. Экологиялық апат шегу аймақтарының құқықтық режимінің ерекшеліктері.

ПО атмосфералық ауаны қорғауға қатысуы. Атмосфералық ауаны ластанудан қорғау бойынша жол патрульдік қызметінің негізгі бағыттары.

Атмосфералық ауаны қорғау жөніндегі заңнаманы бұзғаны үшін жауапкершілік және олардың ескертпелері.

Экологиялық қолайсыз аумақтар түсінігі. Экологиялық қолайсыз аумақтардың құқықтық режимі.

Экологиялық апат ауданының түсінігі және белгілері. Экологиялық апаттың құқықтық режимінің ерекшеліктері.

Төтенше экологиялық жағыдайларды туғызудың түсінігі мен факторлары.

№ 14 ТАҚЫРЫП.

ЕРЕКШЕ ҚОРҒАЛАТЫН ТАБИҒИ АУМАҚТАРДЫҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ РЕЖИМІ

Ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың ұғымы және түрлері. Ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың құқықтық режимі. Табиғатты қорықтық қорғаудың түсінігі және функциясы. Емдеу сауықтандыру аумақтарының түсінігі және оларды қорғаудың құқықтық шаралары. Ерекше қорғалатын табиғат объектілерінің режимін бұзғаны үшін жауапкершілік. Мемлекеттік табиғи қорықтардың құқықтық режимі. Ұлттық табиғи парктердің құқықтық режимі. Жойылып кету қаупі бар өсімдіктерді және жануарларды, табиғи ескерткіштерді құқықтық қорғау.

ТАҚЫРЫП № 1 — 2. ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ҚҰҚЫҚ САЛАСЫ РЕТІНДЕ

ТАҚЫРЫП БОЙЫНША СҰРАҚТАР:

1. Экологиялық құқық саласы ретінде.
2. Экологиялық қатынас. Экологиялық құқықтық қатынас.
3. Экологиялық құқық қағидалары.
4. Экологиялық құқық қайнар көздерінің экологиялық заңнамамен ара-қатынасы.

ТАҚЫРЫП НЕГІЗІНДЕ ТАПСЫРМАЛАР:

1. Аталған қатынастардың ішінде қайсысы экологиялық құқықпен реттелетінін көрсетіңіз және неліктен?

1) Автобус жүргізушісі жолға аяқ астынан шыға келген тауықты басып кетті.

2) ПО аудандық бөліміне арам шөп плантациясын іздеуді жүргізетін белгісіз топтардың орман алқаптарында пайда болуы туралы ақпарат түсті.

3) Бау-бақша серіктестігінің мүшесі тиісті рұқсатсыз құдықты қазды.

4) Азамат Самураев «Арай» ауыл шаруашылық кәсіпорыны тоғанынан балық аулады және оны базарда сатты.

2. Аталған қатынастардың ішінде қайсысы экологиялық құқықпен реттелді және неліктен:

1) Ауыл шаруашылық кәсіпорынындағы мүшелікпен байланысты берілген жер учаскесін қазып, азамат Емелин қойма тапты.

2) Полиция қызметкерлерімен адасқан малды табылып, оның иесі анықталғанға дейін жақын маңдағы шаруа қожалық фермасына беріледі.

3) Ибраевтар отбасы өз еркімен шағын бау-бақша жасаған және оны аскөк, ақжелкен, қияр тұқымдарын сепкен электр беретін құрылғылар желісімен жердің пайдаланылмаған учаскесінде егіп өсіруді шешеді.

3. Оңтүстік-Қазақстан облысының аудандық сотының қоршаған табиғи ортаны қорғау туралы істерді қарау кезінде келесідей мәселелерді шешумен қиындықтарды бастан кешті:

- Қазақстан Республикасының ҚК қандай баптары бойынша, егер бұл ретте мемлекеттік немесе қоғамдық мүдделермен едәуір зиян келтірілсе және біруақытта судың ластануы немесе бітелуі немесе атмосфералық ауаның ластануы өтсе, билікті немесе қызметтік жағдайын асыра пайдалану, немқұрайлылық не басқа лауазымдық қылмыстарды жасау нәтижесінде тазалаушы құрылғыларсыз және жабдықтарсыз жаңа және

қайта салынатын объектілерді пайдалануға енгізуде көрінетін әрекетті анықтау қажет?

- су тоғандары мен атмосфералық ауаны ластау деп (заң тұрғысынан) не түсіндіріледі?

- заттардың тастандыларын (шығарындыларын) қылмыстық іс немесе әкімшілік құқық бұзушылық деп анықтаған кезде қандай заң критерийлері болады?

- экологиялық қылмыс деп не түсіндіріледі?

Қандай нормативтік актілерде, сот тәжірибесінде аталған мәселе бойынша түсініктемелер табуға болады?

Қазақстан Республикасы Жоғары Сот Пленумының қаулысы экологиялық құқық көзі болып табылады ма?

4. «Химпром» ӨБ бас инженерінің қылмыстық ісін аудандық сотпен қарау кезінде адамдардың денсаулығы үшін зиянды шекті шоғырланулардан жоғары заттармен өндірістік үй-жайлардың жұмыс аймағын ластауды қалай анықтау керек: қоршаған табиғи ортаны қорғау ережесін бұзылуы қандай немесе еңбекті қорғау ережесінің бұзылуы қандай екендігі туралы сұрақ туындады?

Аталған сұрақ бойынша түсініктеме қандай болуы тиіс?

Ауа, су және топырақ қоршаған табиғи ортаны қорғау туралы заңнама көмегімен қорғалған кезде заң белгілері қандай?

5. Азамат Абаев Алматы хайуанаттар бағы аумағында аққуды ұстап алып, өлген құстың етін шығару әрекеті кезінде хайуанаттар бағының күзетімен ұсталынды.

Азамат Абаев әрекеттеріне құқықтық саралау беріңіз. Абаевпен жасалған экологиялық құқық бұзушылық болып табылады ма?

6. Нормативтік актілердің (төменде аталғандардың) қайсысы экологиялық заңнаманы құрайды:

- «Жануарлар дүниесін қорғау, өсімін молайту және пайдалану туралы» Қазақстан Республикасының Заңы;

- Қазақстан Республикасының Әкімшілік құқықбұзушылық туралы кодексі;

- «Жер қойнауы және жер қойнауын пайдалану туралы» Қазақстан Республикасының Заңы;

- Ветеринарлық Жарғы;

- ҚР Экологиялық кодексі;

- «Ара шаруашылығы туралы» Қазақстан Республикасының Заңы;

- «Өсімдіктердің карантині туралы» Қазақстан Республикасының Заңы.

7. Азаматтар тобы бұрын демалыс, туризм және әуесқойлық балық аулау үшін пайдаланылған, жергілікті әкімшіліктен жалға алынған көлде тауарлық балықты өсіру үшін жауапкершілігі шектеулі серіктестік құрады. Серіктестік балық шаруашылығы қағидасын бұзушыны ұстағаннан кейін жеке балық күзетін ұйымдастырды, аталған құқық бұзушылықты экологиялық ретінде анықтап, материалдарды бағалама бойынша шығынды өндіру үшін сотқа бағыттады.

Прокурор олар жануарлар дүниесін қорғау, ұдайы өсіру және пайдалану туралы заңнамаға қайшы келмейтінін байқап, серіктестіктің бұл әрекеттеріне қарсы шықты.

Аталған жағдайда құқық бұзушылық экологиялық болып табылады ма? Бұзушының әрекетін қалай анықтауға қажет?

Тапсырмалар және оларды орындау үшін ұсынылған әдістемелік ұсыныстар:

Тапсырма бойынша қорытынды шығармас бұрын, курсанттар даулы жағдайды талдаудан өткізіп, оның дұрыс заңды бағасын беруі қажет.

Келесі түрде пайымдау қажет:

- 1) Құқықтық қатынас құрамын анықтау.
- 2) Құқық бұзушылық құрамының талдауын жасау.
- 3) Заңды жауапкершіліктің шараларын атау.
- 4) Көрсетілген шығынның өтемін толтырудың тәсілдерін анықтау.
- 5) Істі шешу.

6) Сұраққа жауап беру, берілген құқық бұзушылықты ескерту үшін қандай шаралар қолдану қажет?

Әрине, келтірілген сұрақтар өзінің жиынтығымен барлық тапсырмаларға қолданыла бермейді, бірақ олар курсанттар болған мәселені тереңінен саралап, қате шешім шығаруынан сақтайды.

Құқықтық қатынастың құрамын анықтау курсанттарға мәселені шешудің кілті болады, өйткені қолданысқа жататын заңнама саласын нақты атауға мүмкіндік береді. Экологиялық қатынас әкімшілік, азаматтық және өзге де қатынастармен тығыз байланысты екендігін ескеретін болсақ, бұл өте маңызды.

Құқық бұзушылықтың құрамын талдау жауапкершілік шараларын анықтау үшін қажет. Бұндай талдау экологиялық құқық бұзушылықтың құрамының төрт белгісімен өткізіледі: кінә, іс-әрекетінің құқық қайшылығы, құқық бұзушылық нәтижесімен байланысты себеп және қоршаған табиғи ортаға зиян келтірілу.

Заңды жауапкершілік шараларын анықтау курсанттар үшін маңызды. Құқыққа қайшылық және қоғамдық қауіп дәрежесіне байланысты құқық

бұзушылықтарға қылмыстық және әкімшілік жауапкершілік шаралары қарастырылады. Келтірілген зиянның шығынын толтыру тәсілдері жайында сұрақ өздігінен қойылады. Біріншіден, келтірілген зиянның шығыны қылмыстық немесе әкімшілік жауапкершілікке тәуелсіз қайтарылады, екіншіден, заңмен қарастырылған жағдайларда ол құқық бұзушылық құрамы болмаған жағдайда өндіріледі; үшіншіден, келтірілген зиянның орнын толтыру көтеріңкі қауіп көзі иесінің жауапкершілік ережелері бойынша жүргізіле алады.

Қаулы етілген сұрақтың жауаптары негізінде берілген нақты іс бойынша шешім тұжырымдалады.

Әрбір жеке жағдайда курсанттарға құқық бұзушылықты жасаудың себептеріне зерттеу жүргізу ұсынылады, экологиялық заңнаманы бұзудың ескертулері бойынша нақты шараларды анықтау.

Сабәк барысында қолданылмаған тапсырмалар курсанттардың сабаққа өздігімен дайындалу барысында және жеке мәселелерді тереңірек зерттеу барысында, сондай-ақ емтиханға дайындық барысында қолдануына болады.

Дайындықты ұсынылған негізгі және қосымша әдебиеттерді танып білуден бастау керек. Түсініктің, пәннің, әдістің, жүйенің, қағидалардың, экологиялық құқықтың зерттелуіне көңіл бөлу. Зерттеу барысында мемлекет және құқық теориясы курсының жалпы теориялық сұрақтарын қолдану қажет. Экологиялық құқықтың өзге құқық салаларынан басты өзгешеліктерін талдап шығу.

**№ 3 - ТАҚЫРЫП.
ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ
ТАБИҒИ РЕСУРСТАРҒА МЕНШІКТІК ҚҰҚЫҒЫ**

ТАҚЫРЫП БОЙЫНША СҰРАҚТАР

1. Қазақстан Республикасындағы табиғи ресурстарға меншік құқығының ұғымы және мазмұны.
2. Қазақстан Республикасындағы табиғи ресурстарға меншік құқығының түрлері.
3. Қазақстан Республикасы ішкі істер органдарының табиғи ресурстарға меншік құқығын қорғауы.

**№ 3 - ТАҚЫРЫП.
ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ
ТАБИҒИ РЕСУРСТАРҒА МЕНШІКТІК ҚҰҚЫҒЫ**

ТАҚЫРЫП НЕГІЗІНДЕ ТАПСЫРМАЛАР:

1. Меншік құқығы жерге, жер қойнауына, суга, орманға, өсімдік және жануарлар дүниесіне таралады. Табиғат объектілеріне атмосфералық ауа; теңіз; үй жануарлары; хайуанаттар бағында ұсталынатын жабайы жануарлар жатады ма? Аталған объектілердің қайсысына мемлекеттік меншік және экологиялық заңнама жатады?

2. Рейд уақытында полиция қызметкерлерімен азаматтар көкөніс және жидек дақылдарын егіп өсірген жер учаскелері анықталды. Бұл жағдайларды талдау кезінде көрсетілген азаматтар құқықтық негіздемесіз жер учаскелерін қолданатын болды. Түсініктемелерде азаматтар «қараусыз жерді» пайдаланғанын және бұл жөнінде ешқандай мемлекеттік органдар наразылық білдірмегенін көрсетті.

Азаматтардың әрекеттерінде құқықбұзушылық құрамы бар ма?

Аталған жағдайда жерге мемлекеттік меншіктік құқығы бұзылған ба?

Өсірілген өнімді тәркілеуге болады ма?

3. «Көгілдір тоғандар» шағын ауданының жаңадан қоныстанушылары аумақтарды көгалдандыруды шешті, ол үшін орманға отырғызу үшін ағаштардың бөлігін қазып алды, ал бұталардың бөлігі тәлімбақтан сатып алынды. Азаматтардың жасыл өсімдіктерге меншіктік құқығы туындады ма?

Меншіктік құқықтың қандай объектісі шағын аудан аумақтарына отырғызылған жасыл көшеттер болып табылады ма?

4. Азамат Азаров өзіне бөлінген жер учаскесінде ауыз суды пайдалану үшін құдық қазды.

Ауылдас көршілері Азаровтан көрсетілген құдықтан оларға су алуға рұқсат беруге көмек сұрады. Азаров құдықты ақылы түрде пайдалануға келісімін берді. Азаматтар Мичурин ауданының әкіміне түсіндіру үшін хат жазады.

Азаматтарға әкім қандай жауап беруі тиіс?

5. Қарағанды облысы бойынша Экология департаменті азамат Қазкеевқа (қосымша жеке үй шаруашылығын жүргізу үшін оған берілген жер учаскесінің иесіне) талаппен сотқа жүгінді, онда келесілер сұралады:

а) азамат Қазкеевтің жер учаскесіндегі ағаштарды жою бойынша әрекетін жарамсыз тану не олардың болмауы көршілес жер қожалығында қоршаған табиғи ортаның жағдайын нашарлатады;

б) аталған жер учаскесінде табылатын су тоғандарының ластануымен туындайтын шығындарды өтеу.

Азамат Қазкеев жер учаскесінде өсетін ағаштар, жер учаскесінде орналасқан су тоғаны, Қазақстан Республикасының Жер кодексіне сәйкес оның жеке меншігінде табылатынын мәлімдеп, талапты мойындамады және ол заңмен сәйкес осы жылжымайтын мүлікті басқаруға құқылы.

Талапқа Сіздің жауабыңыз қандай?

6. Қазақстан Республикасы облыстарының бірінің мәслихаты Қазақстан Республикасының Конституциясының 6-бабына сәйкес жерге және басқа табиғи ресурстарға меншіктік құқығын бекітетін шешім қабылдады, ауа бағанасының биіктігі 12 километрге дейін атмосфералық ауаны аталған облыс меншіктігі жарияланды және табиғи ресурс ретінде әуе бассейнінің осы бөліктерін пайдаланғаны үшін төлемді анықтады.

Прокурор аталған шешімге наразылық береді және заңға қайшы ретінде оның күшін жоюды ұсынды.

Сіздің пікіріңіз қандай? Оны негіздеңіз.

Тапсырмаларды орындау бойынша тапсырмалар мен әдістемелік ұсыныстар:

Тапсырма бойынша қорытынды шығармас бұрын, курсант даулы жағдайды талдаудан өткізіп, оның дұрыс заңды дәрежесін беруі қажет.

Келесі түрде пайымдау қажет:

- 1) Құқықтық қатынас құрамын анықтау.
- 2) Құқық бұзушылық құрамының талдауын жасау.
- 3) Заңды жауапкершіліктің шараларын атау.
- 4) Көрсетілген шығынның өтемін толтырудың тәсілдерін анықтау.
- 5) Істі шешу.

6) Сұраққа жауап беру, Берілген құқық бұзушылықты ескерту үшін қандай шаралар қолдану қажет?

Әрине, келтірілген сұрақтар өзінің жиынтығымен барлық тапсырмаларға қолданыла бермейді, бірақ олар курсанттар болған мәселені тереңінен саралап, қате шешім шығаруынан сақтайды .

Құқықтық қатынастың құрамын анықтау курсанттарға мәселені шешудің кілті болады, өйткені қолданысқа жататын заңнама саласын нақты атауға мүмкіндік береді. Экологиялық қатынас әкімшілік, азаматтық және өзге де қатынастармен тығыз байланысты екендігін ескеретін болсақ, бұл өте маңызды.

Құқық бұзушылықтың құрамын анализдеу жауапкершілік шараларын анықтау үшін қажет. Бұндай анализ экологиялық құқық бұзушылықтың құрамының төрт белгісімен өткізіледі: кінә, іс-әрекетінің құқық қайшылығы, құқық бұзушылық нәтижесімен байланысты себеп және қоршаған табиғи ортаға зиян келтірілу.

Заңды жауапкершілік шараларын анықтау курсанттар үшін маңызды. Құқыққа қайшылық және қоғамдық қауіп дәрежесіне байланысты құқық бұзушылықтарға қылмыстық және әкімшілік жауапкершілік шаралары қарастырылады. Келтірілген зиянның шығынын толтыру тәсілдері жайында сұрақ өздігінен қойылады. Біріншіден, келтірілген зиянның шығыны қылмыстық немесе әкімшілік жауапкершілікке тәуелсіз қайтарылады, екіншіден, заңмен қарастырылған жағдайларда ол құқық бұзушылық құрамы болмаған жағдайда өндіріледі; үшіншіден, келтірілген зиянның орнын толтыру көтеріңкі қауіп көзі иесінің жауапкершілік ережелері бойынша жүргізіле алады.

Қаулы етілген сұрақтың жауаптары негізінде берілген нақты іс бойынша шешім тұжырымдалады.

Әрбір жеке жағдайда курсанттарға құқық бұзушылықты жасаудың себептеріне зерттеу жүргізу ұсынылады, экологиялық заңнаманы бұзудың ескертулері бойынша нақты шараларды анықтау.

Сабак барысында қолданылмаған тапсырмалар курсанттардың сабаққа өздігімен дайындалу барысында және жеке мәселелерді тереңірек зерттеу барысында, сондай-ақ емтиханға дайындық барысында қолдануына болады.

**№ 4-ТАҚЫРЫП.
ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ
ТАБИҒАТТЫ ПАЙДАЛАНУ ҚҰҚЫҒЫ**

ТАҚЫРЫП БОЙЫНША СҰРАҚТАР

1. Жалпы және арнайы табиғат пайдалану.
2. Табиғат пайдалану құқығының өзге түрлері.
3. Табиғат пайдаланушылардың құқығы мен міндеттері.

№ 4 - ТАҚЫРЫП.

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ ТАБИҒАТТЫ ПАЙДАЛАНУ ҚҰҚЫҒЫ

ТАҚЫРЫП НЕГІЗİNДЕ ТАПСЫРМАЛАР:

1. Сотқа азамат Шинкаренко ауылдық жерде қыдырып жүріп, оның жер учаскесіндегі аумақта кездейсоқ адасып, жабайы өсетін жидектерді жинап, гүлдер шоғын жұлған азаматша Бектеміроваға талаппен жүгінеді. Шинкаренко гүлдер мен жидектерді жинауға тыйым салынған, жеке иелікке шақырылмай кіргені үшін моралдық зиянды өтеуді талап етеді.

Бектимирова талапты мойындамады, Шинкаренконың жер учаскесі қоршалмағанын және ешқай жерде аумаққа кіруге болмайтыны туралы ешқандай ескертуші белгілердің болмағанын, сондай-ақ дала гүлдері мен жидектерді жинауға арнайы рұқсат алу қажеттілігі бар ма екенін көрсетті?

Істі шешіңіз.

Қандай жағдайларда табиғатты пайдалануға арнайы рұқсат алу қажет?

Арнайы табиғатты пайдалану жалпыдан несімен ерекшеленеді?

2. Табиғи саяздану процесінде пайда болған Орал өзенінің атаусыз аралдарының бірінде «Атыраустрой» акционерлік қоғамы өзінің қызметкерлеріне арнап демалу базасын салды. Жер ресурстарын басқару жөніндегі аумақтық комитеттің өкілі АҚ-ға өз бетімен алынған жерде салынған барлық құрылыстарды бұзуды ұсынды. АҚ алынған жердің иесіз болып табылатынына, оның еш жерде тіркелмегеніне және нақты жерді пайдаланушысының немесе меншік иесінің жоғына сүйене отырып, аталған нұсқауды орындаудан бас тартты. АҚ өз құқықтарын қорғап облыстық соттың азаматтық істер жөніндегі алқасына жүгінді.

Істі шешіңіз.

Бұл жерде кімнің жерге меншік құқығы бұзылған?

Барлық тұрғызылған құрылыс кімге тиесілі, олар бұзылады ма?

3. Төменде көрсетілген табиғи ресурстарды пайдалануды мазмұны бойынша мерзімі мен ақылылығы бойынша жіктеңіз:

- 1) «Карагандауголь» кәсіпорыны жаңа шахтаны салды.
- 2) Азамат Долин сарайды салу үшін өзінің жер учаскесінде батпақты, ұсақ тастар мен құмды (кең тараған пайдалы қазбаларды) өндірді.
- 3) Азаматша Ақжанова Қарқаралыға барды, онда саңырауқұлақтар мен жидектерді жинады.
- 4) Азамат Таурбеков Орал өзенінде тормен екі бекірені аулады.
- 5) Азаматша Жангожина Қарағанды қаласының «Восток-5» ауданында табылатын бұлақтан суды канистрге құйып алды.
- 6) «Қазақмыс» АҚ атмосфералық ауаға ластаушы заттарды шығарады.

Тапсырмаларды орындау бойынша тапсырмалар мен әдістемелік ұсыныстар:

Тапсырма бойынша қорытынды шығармас бұрын, курсант даулы жағдайды талдаудан өткізіп, оның дұрыс заңды дәрежесін беруі қажет.

Келесі түрде пайымдау қажет:

- 1) Құқықтық қатынас құрамын анықтау.
- 2) Құқық бұзушылық құрамының талдауын жасау.
- 3) Заңды жауапкершіліктің шараларын атау.
- 4) Көрсетілген шығынның өтемін толтырудың тәсілдерін анықтау.
- 5) Істі шешу.
- 6) Сұраққа жауап беру, Берілген құқық бұзушылықты ескерту үшін қандай шаралар қолдану қажет?

Әрине, келтірілген сұрақтар өзінің жиынтығымен барлық тапсырмаларға қолданыла бермейді, бірақ олар курсанттарды болған мәселені тереңінен саралап, қате шешім шығаруынан сақтайды .

Құқықтық қатынастың құрамын анықтау курсанттарға мәселені шешудің кілті болады, өйткені қолданысқа жататын заңнама саласын нақты атауға мүмкіндік береді. Экологиялық қатынас әкімшілік, азаматтық және өзге де қатынастармен тығыз байланысты екендігін ескеретін болсақ, бұл өте маңызды.

Құқық бұзушылықтың құрамын анализдеу жауапкершілік шараларын анықтау үшін қажет. Бұндай анализ экологиялық құқық бұзушылықтың құрамының төрт белгісімен өткізіледі: кінә, іс-әрекетінің құқық қайшылығы, құқық бұзушылық нәтижесімен байланысты себеп және қоршаған табиғи ортаға зиян келтірілу.

Заңды жауапкершілік шараларын анықтау курсанттар үшін маңызды. Құқыққа қайшылық және қоғамдық қауіп дәрежесіне байланысты құқық бұзушылықтарға қылмыстық және әкімшілік жауапкершілік шаралары қарастырылады. Келтірілген зиянның шығынын толтыру тәсілдері жайында сұрақ өздігінен қойылады. Біріншіден, келтірілген зиянның шығыны

қылмыстық немесе әкімшілік жауапкершілікке тәуелсіз қайтарылады, екіншіден, заңмен қарастырылған жағдайларда ол құқық бұзушылық құрамы болмаған жағдайда өндіріледі; үшіншіден, келтірілген зиянның орнын толтыру көтеріңкі қауіп көзі иесінің жауапкершілік ережелері бойынша жүргізіле алады.

Қаулы етілген сұрақтың жауаптары негізінде берілген нақты іс бойынша шешім тұжырымдалады.

Әрбір жеке жағдайда тыңдаушыларға құқық бұзушылықты жасаудың себептеріне зерттеу жүргізу ұсынылады, экологиялық заңнаманы бұзудың ескертулері бойынша нақты шараларды анықтау.

Сабақ барысында қолданылмаған тапсырмалар курсанттардың сабаққа өздігімен дайындалу барысында және жеке мәселелерді тереңірек зерттеу барысында, сондай-ақ емтиханға дайындық барысында қолдануына болады.

**№ 5 - ТАҚЫРЫП.
ҚОРШАҒАН ТАБИҒИ ОРТАНЫ ЖӘНЕ ТАБИҒАТТЫ
ПАЙДАЛАНУДЫ ҚОРҒАУ МЕХАНИЗМІ**

ТАҚЫРЫП БОЙЫНША СҰРАҚТАР

1. Қоршаған табиғи ортаны қорғау механизмі мен табиғат пайдалану және мемлекеттік экологиялық басқарма қатынасы.
2. Мемлекеттік экологиялық басқарма органдарының жүйесі мен қызмет бабы.
3. Қазақстан Республикасындағы экологиялық бақылаудың ерекшеліктері.

**№ 5 - ТАҚЫРЫП.
ҚОРШАҒАН ТАБИҒИ ОРТАНЫ ЖӘНЕ ТАБИҒАТТЫ
ПАЙДАЛАНУДЫ ҚОРҒАУ МЕХАНИЗМІ**

ТАҚЫРЫП НЕГІЗІНДЕ ТАПСЫРМАЛАР:

1. Қандай органдар жануарлар дүниесін қорғау және пайдалану туралы заңнаманы бұзғаны үшін айыппұл салады:
 - әкімшілік комиссиялары;
 - аудан әкімдері;
 - ішкі істер органдары;
 - мемлекеттік ветеринарлық қадағалау органдары;
 - орман және аңшылық шаруашылығының облыстық аумақтық инспекциялары.
2. «Северная» Қарағанды шахтасы жер асты суларын жүйелі түрде ластады. Су ресурстарын пайдалануды және қорғауды реттеу бойынша бассейндік инспекциясы жер асты суларын ластайтын жұмыстарды тоқтату туралы талаптармен шахта басшылығына жүгінеді. Жер асты суды пайдаланғаны және қорғағаны үшін мемлекеттік бақылауды жүзеге асыратын мемлекеттік органдарды атаңыз.
3. Мичурин ауданының әкімі жайылымды кеңейту үшін Қазақстан Республикасының қор жерінен 7 га - су қоры жерінен 3 га ауданды ауыл шаруашылық кооперативіне беру туралы шешім шығарды.

Аудандық прокурор бұл шешімге заңға қайшы ретінде наразылық білдірді.

Прокурор дұрыс па?

Қандай органдар жерді және суды пайдалануға ұсыну туралы шешім шығаруға құқылы?

4. «Химпром» ӨБ директорының өкімі бойынша Ертіс өзеніне өндіріс қалдықтарын бірден шығарындылары жасалған. Бұл өндірістік бірлестік үшін аумақтық басқармамен жануарлар және өсімдіктер дүниесін мемлекеттік бақылау 20 000 теңге мөлшерінде айыппұлға тартылады. Сонымен бірге, су ресурстарын пайдалануды реттеу және қорғау бойынша бассейндік инспекция оған бұл әрекеттері үшін 150 000 теңгеге айыппұл салды.

Аталған органдардың әрекеттері заңды ма?

5. Жамбыл облыстық мәслихатымен қоршаған ортаны қорғау және облыстың табиғи ресурстарын басқару тәртібі туралы ереже қабылданды. Онда көбінесе, мәслихатты жүргізуде келесілер қарастырылды: кәсіпорындармен ластаушы заттарды шығаруға рұқсат беру, қоршаған ортаны қалпына келтіру бойынша іс-шаралар жоспарын бекіту, зиянды заттарды көмуге лицензия беру, экологиялық ағартуды ұйымдастыру, жануарлардың тіршілік эту өнімдерін шетелге сатуға рұқсат беру.

Жергілікті әкімшілік аталған тізімде барлық мәселелер мәслихатпен қаралмауы тиіс деп санайды. Бұл сұрақтардың бөлігі жергілікті әкімшіліктің жүргізуіне жатады.

Аталған дауда кім дұрыс?

Қандай орган құзыретіне жоғарыда аталған функцияларды орындау жатады?

6. Теміртау қ. әкімшілігінің шешімімен «Карбид» ӨБ-мен Нұра өзеніндегі тазартылмаған су лықсымасымен келтірілген шығынды өтеу есебіне 50 000 теңге өндірілді. «Карбид» ӨБ бірлестік нормативтік және нормативтен тыс шығарындылар, зиянды заттардың тастандылары үшін төлемдерді үнемі жасайды деген негіздемеде өтелген соманы қайтару туралы және аталған өндіруді жарамсыз деп тану туралы өтінішпен Қарағанды облыстық сотының шаруашылық істері бойынша алқаға жүгінді.

Істі шешіңіз.

Қазіргі уақытта нормативтік және нормативтен тыс шығарындылар, зиянды заттардың тастандылары үшін төлемдер қайда аударылып жатыр?

7. Ақтөбе облысы бойынша экология департаменті минералды шикізаттың барлауын және өндіруді жүргізуге ниеттенген «Қазактүрікмұнай» бірлескен кәсіпорынының құрылысын қаржыландыруды тоқтатуды талап етті, себебі құрылыс жобасы мемлекеттік экологиялық сараптамадан өтпеді.

Тапсырыс беруші құрылысқа жер учаскесі бөлінгенін және объектіні жабдықтау жабдықтау үшін барлық қажетті құжаттама бекітілген.

Экология департаменті «Қазақтүрікмұнай» құрылысы үшін жер учаскесін беру туралы шешімдерді болдырмау жөнінде өтінішпен экономикалық сотқа жүгінді.

Қандай органдар экологиялық бақылауды жүзеге асырады?

Қандай органдар экологиялық сараптаманы өткізеді?

Экономикалық соттың шешімі қандай болады?

8. Қалалық әкімшілік шешімі бойынша хайуанаттар бағының құрылысы үшін жер учаскесі бөлінген. Шағын ауданның халқы мұндай құрылысқа мүлдем қарсы наразылығын мәлімдеді және ғылыми-зерттеу институты жүзеге асырған ғылыми сараптамаға қол жеткізді. Бөлінген жер учаскесінде хайуанаттар бағының құрылысының іске жататындығына қатысты ғылыми сараптаманың тұжырымдары теріс болды. Бұған қарамастан, жергілікті халық өтініші бойынша табиғатты қорғаудың қалалық қоғамы ғылыми экологиялық сараптаманың қорытындысына сүйене отырып сотқа талап қойды, хайуанаттар бағының құрылысы туралы әкімшіліктің шешімін жоюды өтінді.

Жасалған сараптама экологиялық сараптаманың әр түрлілігі болып табылады ма? Оның қорытындысының қандай заңды күші болады?

9. Премьер-Министрдің өкімімен Қоршаған ортаны қорғау Вице-Министрі М.Тұрмағамбетов тергеу кезеңінде жұмыстан шеттетілді. Оған салдарынан мемлекетке ірі шығын келтірілген су каналының құрылысына «Водоканал» ЖШС мүддесін лоббилендіру жүктелді.

Қандай да бір тұлғаның мүддесін лоббилендіру заң бойынша қудаланады ма?

Аталған жағдай экологиялық құқық бұзушылық болып табылады ма?

Жауапкершіліктің қандай түрлері аталған құқық бұзушылықта қарастырылған?

10. Қаланың санитариялық жағдайын тексеру кезінде атап өтілді: тазалаушы құрылғыларды пайдалану ережесін бұзу нәтижесінде Қарағанды ЖЭО - 3 көшелер мен тұрғын-үй орамдарын түтінмен және күйемен ластайды; қаланың бірнеше ауыл шаруашылықтарының тек екеуінде ғана автомобильдердің пайдаланылған газындағы көміртегі тотығының шоғырлануына бақылау жүргізіледі; қала маңында жаққаннан түтін мен бықсық тұрғын-үй аудандарына дейін жететін қалдықтардың үйіндісі орналасқан.

Қоршаған ортаның жағдайын бақылауды жүзеге асыруға шақырылған мемлекеттік органдар мен қоғамдық бірлестіктерді атаңыз.

Қаланың қоршаған ортасын қалпына келтіру үшін қандай іс-шаралар өткізу қажет?

Тапсырмаларды орындау бойынша тапсырмалар мен әдістемелік ұсыныстар:

Тапсырма бойынша қорытынды шығармас бұрын, курсанттар даулы жағдайды талдаудан өткізіп, оның дұрыс заңды дәрежесін беруі қажет.

Келесі түрде пайымдау қажет:

- 1) Құқықтық қатынас құрамын анықтау.
- 2) Құқық бұзушылық құрамының талдауын жасау.
- 3) Заңды жауапкершіліктің шараларын атау.
- 4) Көрсетілген шығынның өтемін толтырудың тәсілдерін анықтау.
- 5) Істі шешу.
- 6) Сұраққа жауап беру, Берілген құқық бұзушылықты ескерту үшін қандай шаралар қолдану қажет?

Әрине, келтірілген сұрақтар өзінің жиынтығымен барлық тапсырмаларға қолданыла бермейді, бірақ олар курсанттар болған мәселені тереңнен саралап, қате шешім шығаруынан сақтайды .

Құқықтық қатынастың құрамын анықтау курсанттарға мәселені шешудің кілті болады, өйткені қолданысқа жататын заңнама саласын нақты атауға мүмкіндік береді. Экологиялық қатынас әкімшілік, азаматтық және өзге де қатынастармен тығыз байланысты екендігін ескеретін болсақ, бұл өте маңызды.

Құқық бұзушылықтың құрамын анализдеу жауапкершілік шараларын анықтау үшін қажет. Бұндай анализ экологиялық құқық бұзушылықтың құрамының төрт белгісімен өткізіледі: кінә, іс-әрекетінің құқық қайшылығы, құқық бұзушылық нәтижесімен байланысты себеп және қоршаған табиғи ортаға зиян келтірілу.

Заңды жауапкершілік шараларын анықтау курсанттар үшін маңызды. Құқыққа қайшылық және қоғамдық қауіп дәрежесіне байланысты құқық бұзушылықтарға қылмыстық және әкімшілік жауапкершілік шаралары қарастырылады. Келтірілген зиянның шығынын толтыру тәсілдері жайында сұрақ өздігінен қойылады. Біріншіден, келтірілген зиянның шығыны қылмыстық немесе әкімшілік жауапкершілікке тәуелсіз қайтарылады, екіншіден, заңмен қарастырылған жағдайларда ол құқық бұзушылық құрамы болмаған жағдайда өндіріледі; үшіншіден, келтірілген зиянның орнын толтыру көтеріңкі қауіп көзі иесінің жауапкершілік ережелері бойынша жүргізіле алады.

Қаулы етілген сұрақтың жауаптары негізінде берілген нақты іс бойынша шешім тұжырымдалады.

Әрбір жеке жағдайда курсанттарға құқық бұзушылықты жасаудың себептеріне зерттеу жүргізу ұсынылады, экологиялық заңнаманы бұзудың ескертулері бойынша нақты шараларды анықтау.

Сабақ барысында қолданылмаған тапсырмалар тыңдаушылардың сабаққа өздігімен дайындалу барысында және жеке мәселелерді тереңірек зерттеу барысында, сондай-ақ емтиханға дайындық барысында қолдануына болады.

**№ 6 - ТАҚЫРЫП.
ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ІШКІ ІСТЕР
ОРГАНДАРЫНЫҢ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ҚЫЗМЕТІ**

ТАҚЫРЫП БОЙЫНША СҰРАҚТАР:

1. ҚР ішкі істер органдарының экологиялық қызметінің ұғымы мен мазмұны.
2. ҚР ішкі істер органдарының экологиялық қызметін реттейтін нормативті актілердің жалпы сипаттамасы.
3. Ішкі істер органдарының экологиялық қызметін реттейтін ведомствалық нормативті актілер.

**№ 6 - ТАҚЫРЫП.
ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ІШКІ ІСТЕР
ОРГАНДАРЫНЫҢ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ҚЫЗМЕТІ**

ТАҚЫРЫП НЕГІЗİNДЕ ТАПСЫРМАЛАР:

ТАПСЫРМАЛАР:

1. Алматы қаласының ІІД жол полициясы басқармасымен қаланың периметрі бойынша қаланың негізгі магистралін бақылауды қамтамасыз ететін ЖПБ 13 экологиялық бекеті қойылды. Қосымша аталған бағытта жұмыстар жүзеге асырылатын, жіберілетін бұзушылықтардың қайталанушылығы мен жүйелігіне ерекше назар бөлінген «Поток» бейнебелгілеуінің аппараттық-бағдарламалық кешендер (АБК) бөлінді.

Соңғы жылдары шығарындылардағы ластаушы заттардың құрамының белгіленген нормативтерін арттырумен автокөлік құралдарын пайдалануды бұзғаны үшін соңғы жылдары әкімшілік заңнама нормаларына сәйкес әкімшілік жауапкершілікке 13 827 жүргізуші тартылды, салынған айыппұл сомасы 52 719 336 теңгені құрады.

ҚР ІІО қызметкерлерімен қандай ұйымдастырушылық-құқықтық нысан және бағыт жүзеге асырылды?

2. Шығыс-Қазақстан облысындағы Бесқарағай АПО табиғатты қорғау полициясының қызметкерлерімен «Ертіс-орманы» МОТР ММ Семей филиалындағы рейдтік іс-шараларды өткізу барысында көлемі 43 кубометр шикілей өсіп тұрған қарағайды заңсыз кесу анықталған. Шығын сомасы 223 364 теңге құрайды. Табиғатты қорғау прокуратурасымен бірлесіп жедел-ізвестіру іс-шараларын өткізу барысында кесілген ағаштар 93 дана домалақ ағаштар мен 50 дана кесілмеген тақталар анықталған шаруа

қожалықтарының бірінің аумағында анықталды. Ағаштар тартып алынды және Краснокордонское орман шаруашылығына жеткізілді.

Істі шешіңіз.

ҚР ПО қызметкерлерімен қандай ұйымдастырушылық-құқықтық нысан мен бағыт жүзеге асырылды?

3. 2014 жылдың 31 шілдесінде Ақмола облысының ПД табиғатты қорғау полициясының қызметкерлерімен Еңбекшілдер ауданында Шығыс мемлекеттік табиғи қорық аумағында ЖПС бірімен қиыршық тасты заңсыз өндіру фактісі анықталды. Тек 27-нен 31 шілде аралығында 1400 тонна қиыршық тас кәсіпорынмен заңсыз өндірілген.

Істі шешіңіз.

ҚР ПО қызметкерлерімен қандай ұйымдастырушылық-құқықтық нысан мен бағыт жүзеге асырылды?

4. Атырау табиғатты қорғау прокуратурасы мен табиғатты қорғау полициясы бөлімшесінің қызметкерлерімен Қазақстан Республикасының экологиялық заңнаманы қолдануды тексеру кезінде өзен айлағы мен Ақсай ауылындағы оған орналасқан жол құрылысы кезінде «Аджип КСО» компаниясының экологиялық талаптарын бұзу фактілері анықталды. Мемлекетке едәуір шығын келтірілді.

Істі шешіңіз.

ҚР ПО қызметкерлерімен қандай ұйымдастырушылық-құқықтық нысан мен бағыт жүзеге асырылды?

5. Қарағанды облысының Ұлытау ауылының маңында «Ақшал» орман алқабында Ұлытау ауданының Орманөнеркәсіп шаруашылығының орманшысы И.В.Пурит пен И.А.Булавский табылған м/н М 617 АИО «Ланд Крузер» автокөлігі ұсталынды, онда ақбөкеннің 6 басы, 12 калибрлі екі мылтық анықталып тартып алынды.

Істі шешіңіз.

6. Қызылорда облысының ПД табиғатты қорғау полициясы бөлімінің қызметкерлері «Ақбөкен» қоғамдық қорының өкілдерімен бірлесіп Қармақшы ауданы аумағынжа рейдтік іс-шаралар өткізу барысында «Зеңгір» аумағында Қармақшы ауданы, Көмекбаев ауылының төрт тұрғыны ұсталынды, олардан Қазақстан Республикасының Қызыл Кітабына енгізілген 7 бас заңсыз атылған қарақұйрық, мемлекеттік нөмер таңбасы жоқ екі «УРАЛ» мотоциклі, 16 калибрлі оқ ататын аңшы қаруының екі данасы анықталды және тартып алынды.

Істі шешіңіз.

7. 2015 жылы мамыр айында Атырау облысының ПД балық қорларына қылмыстық іспен күресу жөніндегі бөлім қызметкерлерімен Каспий теңізінің қазақстандық аумақтық суларында «РФ Дағыстан

Республикасының үш азаматы табылған «Меркурий-225» 3 аспалы моторларымен «Байда» типті қайық ұсталынды. Қайықты тексеру кезінде 28 дана бекіре тұқымдас балықтар, 60 дана оқ паторны бар 2 қосарланған магазині бар АКМ-74 оқ ататын қару, «Гармин» навигациялық аспабы мен аулау қарулары анықталды және тартып алдынды.

Істі шешіңіз.

8. Артемия салина шаянның шамамен төрт тонна цистасы Мамлют ауданының тұрғыны Аблатиповтан табиғатты қорғау полициясының қызметкерлерімен тартып алынды. Артемия салина шаяны тұзды көлдерде өмір сүреді, оның микроскопиялық жұмыртқасының килограммы шамамен 5 мың теңге тұрады. Олар аквариум балықтары үшін керемет тірі ақуызды азық саналады, биокосымша өндірісі үшін қолданылады. 87 қапқа оралған мұндай құндылық жедел іс-шара барысында Мамлют ауданының Мінкесер ауылының тұрғынының ауласында табылды. Биоазықтың жалпы салмағы 3955 килограмм құрады.

Ұсталынған шаяндарды өткен жылдың қараша айында өзінің танысы Меймановтың өтініші бойынша дайындағанын: бір ай бойы жұмыс істегенін, оған күн сайын 600 теңге төлегенін түсіндірді.

Істі шешіңіз.

9. Шығыс-Қазақстан РИДдер ҚПО қызметкерлерімен Қазақстан Республикасының Қызыл кітабына енгізілген салмағы 1340 грамм «Қызғылт родиол» тамырын өткізгені үшін жергілікті тұрғын ұсталынды.

Істі шешіңіз.

10. Ү.ж. 29 тамызында «БРАКОНЬЕР» ЖПІ өткізу барысында Ақмола облысының ПД табиғатты қорғау және ветеринарлық полиция қызметкерлерімен көлемі 462 м³ орманды және жануарлар дүниесін қорғау бойынша Кеңес ММ аумағында ағаштарды заңсыз кесу және ұрлау фактісі анықталды. Ағаштарды аталған кесу және әкету 2003 жылдың желтоқсан айынан 2004 жылдың мамыры бойынша кезеңде жасалды. Кеңес ММ бұрынғы бас орманшысының көрсетуі бойынша аталған қылмысты жасаған Ақкөл ауданының Ивановский ауылыны тұрғыны анықталды. Шығын сомасы 4 млн. 803 мың 609 теңге құрады.

Істі шешіңіз.

11. Шымкент әуежайында Иранның екі азаматы ұсталынды, жүктерін тексеру кезінде олардан Қазақстан Республикасының Қызыл кітабына енгізілген бес ителгі тартып алынды. Құстар тартып алынып, хайуанаттар бағына жіберілді, ал желілік полиция бөлімінің қызметкерлері шетел азаматтарына республикадан тез кетуді ұсынды.

Шетел азаматтары мен полиция қызметкерлерімен қандай заңнаманың нормалары бұзылды?

Шетелдік азаматтар республикалық заңнама бойынша қандайда бір заңды жауапкершілік артуы тиіс?

Олар азаматтық-құқықтық жауапкершілік арта ала ма және қандай мөлшерде?

12. Қарағанды облысының ПД табиғатты қорғау полициясының бөлімімен 2010 жылы базарлардың 103 санитариялық тексерісі өткізілді, 20 рет ет комбинаты, 19 - сут зауыты тексерілді, ашылған құқық бұзушылықтар бойынша 58 хаттама жасалды, 11 ескерту енгізілді, 47 адамға айыппұл салынды, салынған айыппұл сомасы 61 895 теңге құрады.

Аталған бөлім жұмыстарының барлық бағыттары оның қызметкерлерімен орындалды ма ?

Табиғатты қорғау полициясы бөлімінің қызметі қандай нормативтік актілермен реттеледі?

13. Қарағанды қаласы қиылыстарының бірінде «КРАЗ» жүк автокөлігінің жүргізушісі қозғалтқышты іске қосу кезінде көшені қара пайдаланылған газға «орады». Мұны жол полициясының қызметкері байқап, жүргізушіге тез арада техникалық ақауды жою үшін гаражға оралуын ұсынады. Алайда жүргізуші бағынбады және автокөлікте қозғалысын жалғастырды.

Полиция қызметкері не істеуі тиіс? Ол аталған құқық бұзушылықтың алдын алуға құқылы ма? Нормативтік құқықтық актілерде мұндай құқық бекітілген ба?

Аталған оқиғада экологиялық құқық бұзушылық құрамы бар ма?

14. Туристтер тобы Бурабай көлінің жағалауында дем алды. Отқа немқұрайлы қарау нәтижесінде (сөндірілмеген шылымдар қалдырылды) орман шаруашылығына ірі зиян келтірген өрт туындады. Орманшы айыптыларға қарсы қылмыстық іс қозғау туралы өтінішпен полиция органдарына жүгінді. Анықтау органдары туристер әрекеттерінде қылмыс құрамының болмауына байланысты қылмыстық істі қозғаудан бас тартты.

Полиция органдары дұрыс па?

Істі шешіңіз.

15. Орал өзенінде Б.Бейсенов атындағы ҚР ІІМ Қарағанды академиясының тыңдаушысы Кошелевпен бекірені шанышқыны пайдалану жолымен аулаған және шара қабылдау үшін учаскелік инспектор кіші лейтенант Сафрановқа жеткізілген азамат Абросимов ұсталынды. Алайда учаскелік инспектор аталған мәселемен балық инспекциясына жүгіну керектігін, себебі мұндай сипаттағы істер полиция құзыретіне кірмейтінін айтты.

Учаскелік инспектор дұрыс па?

Істі шешіңіз.

16. ПД бастығы ПД гимаратына іргелес жатқан аумақтағы теректерді кесуге бұйрық берді. Оны ол іргелес жатқан аумақтың сап алаңына (плац) жабдыкталатынымен түсіндірді. Сонымен бірге, гараж аумағын кеңейте отырып, ПД бастығы ПД үшін бөлінбеген аумақ жерінің 1 га алуға рұқсат берді.

ПД бастығының шешімі дұрыс па?

Экологиялық сипаттағы қандай нормативтік актілерді жауапты шешім қабылдайтын кез-келген басшы білуге міндетті?

17. Учаскелік инспектор А.Қалиевпен заңсыз суыр кәсібі кезінде азамат Пенкин ұсталынды. Онда 6 бас суыр табылды. Учаскелік инспектор әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттама жасады және Пенкинге сомасы 4 430 теңге айыппұл салды.

ПО қызметкерінің әрекеттерін бағалаңыз. Ол барлық қажетті іс-шараларды жасады ма?

Тапсырмаларды орындау бойынша тапсырмалар мен әдістемелік ұсыныстар:

Тапсырма бойынша қорытынды шығармас бұрын, курсанттар даулы жағдайды талдаудан өткізіп, оның дұрыс заңды дәрежесін беруі қажет.

Келесі түрде пайымдау қажет:

- 1) Құқықтық қатынас құрамын анықтау.
- 2) Құқық бұзушылық құрамының талдауын жасау.
- 3) Заңды жауапкершіліктің шараларын атау.
- 4) Көрсетілген шығынның өтемін толтырудың тәсілдерін анықтау.
- 5) Істі шешу.

6) Сұраққа жауап беру, Берілген құқық бұзушылықты ескерту үшін қандай шаралар қолдану қажет?

Әрине, келтірілген сұрақтар өзінің жиынтығымен барлық тапсырмаларға қолданыла бермейді, бірақ олар курсант болған мәселені тереңінен саралап, қате шешім шығаруынан сақтайды .

Құқықтық қатынастың құрамын анықтау курсанттарға мәселені шешудің кілті болады, өйткені қолданысқа жататын заңнама саласын нақты атауға мүмкіндік береді. Экологиялық қатынас әкімшілік, азаматтық және өзге де қатынастармен тығыз байланысты екендігін ескеретін болсақ, бұл өте маңызды.

Құқық бұзушылықтың құрамын анализдеу жауапкершілік шараларын анықтау үшін қажет. Бұндай анализ экологиялық құқық бұзушылықтың құрамының төрт белгісімен өткізіледі: кінә, іс-әрекетінің құқық қайшылығы, құқық бұзушылық нәтижесімен байланысты себеп және қоршаған табиғи ортаға зиян келтірілу.

Заңды жауапкершілік шараларын анықтау курсанттар үшін маңызды. Құқыққа қайшылық және қоғамдық қауіп дәрежесіне байланысты құқық бұзушылықтарға қылмыстық және әкімшілік жауапкершілік шаралары қарастырылады. Келтірілген зиянның шығынын толтыру тәсілдері жайында сұрақ өздігінен қойылады. Біріншіден, келтірілген зиянның шығыны қылмыстық немесе әкімшілік жауапкершілікке тәуелсіз қайтарылады, екіншіден, заңмен қарастырылған жағдайларда ол құқық бұзушылық құрамы болмаған жағдайда өндіріледі; үшіншіден, келтірілген зиянның орнын толтыру көтеріңкі қауіп көзі иесінің жауапкершілік ережелері бойынша жүргізіле алады.

Қаулы етілген сұрақтың жауаптары негізінде берілген нақты іс бойынша шешім тұжырымдалады.

Әрбір жеке жағдайда курсанттарға құқық бұзушылықты жасаудың себептеріне зерттеу жүргізу ұсынылады, экологиялық заңнаманы бұзудың ескертулері бойынша нақты шараларды анықтау.

Сабақ барысында қолданылмаған тапсырмалар тыңдаушылардың сабаққа өздігімен дайындалу барысында және жеке мәселелерді тереңірек зерттеу барысында, сондай-ақ емтиханға дайындық барысында қолдануына болады.

№7 - ТАҚЫРЫП. ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ЖАУАПКЕРШІЛІК

ТАҚЫРЫП БОЙЫНША СҰРАҚТАР:

1. Экологиялық құқық бұзушылық ерекшеліктері.
2. Экологиялық құқық бұзушылық құрамы.
3. Экологиялық құқық бұзушылық түрлері.

№7 - ТАҚЫРЫП. ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ЖАУАПКЕРШІЛІК

ТАҚЫРЫП НЕГІЗІНДЕ ТАПСЫРМАЛАР:

1. Кәмелет жасқа толмаған Колпашев Р. бірінші топты орманда төрт қарағайдың бояуын кесіп, оның тіршілік әрекетін жойып қарағай бүршігін дайындады. Орманшы Колпашевтан орман пайдалану тәртібін бұзғаны үшін сомасы 9 700 теңге шығынды өтеу туралы талапты сотқа берді. Колпашев сотта өз кінәсін мойындамады, алайда мұндай соманы орманшыға төлей алмайтынын, себебі мектепте оқитынын және өз анасының қарауында табылатынын мәлімдеді.

Кәмелет жасына толмаған Колпашев аталған құқық бұзушылық үшін жауапкершілікке тартылуы тиіс па?

Ол экологиялық-құқық бұзушылықтың қандай түріне тартылады?

Орман пайдалану тәртібін бұзғаны үшін шығын дұрыс есептелді ме?

2. Қарағанды облысының АПО анықтаушысы ақбөкеннің улануы мен өліміне кінәлі азаматтар тобының әрекеттерінен қылмыстық жазаланатын әрекеттерді олардың бұрын әкімшілік жаза шараларына тартылмау себебіне байланысты қарамады және осы негізде қылмыстық істі қозғаудан бас тарту туралы қаулы шығарды.

Жол полициясы басқармасының бастығы ҚР ҚК 337-бабы бойынша үлкен жылдамдықпен жол төсемінің өтетін жағынан жүгіріп өткен ақбөкенді қаққан, нәижесінде ақбөкенді өлтірген «ЗИЛ» автокөлігінің жүргізушісіне қатысты қылмыстық іс қозғаудан бас тарту туралы қаулы шығарды.

ПО қызметкерлерінің әрекеттері дұрыс па?

Бұзушылар жауапкершіліктің қандай түріне тартылатын болады?

Павлодар облысының Экология департаментінің шешімімен Ермаковский ферроқорыту зауытының бас инженері қоршаған табиғи орта сапасының стандарттары мен нормативтерін зауыттың арттырғаны үшін 26 000 теңге мөлшерінде айыппұлға тартылды.

Зауыттың бас инженері жүгінген экономикалық сот құқық бұзушылықтың мұндай құрамы ҚР әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексінде жоғын көрсетіп, басқарма шешімінің күшін жойды.

Істі шешіңіз.

Айыппұл сомасы дұрыс есептелді ме?

Айыппұлдан басқа жауапкершіліктің өзге шаралары қарастырылған ба?

4. Қоршаған табиғи ортаны қорғау облысындағы заңнама актілері жобаларының бірінде экологиялық құқық бұзушылық келесідей анықталған: осының нәтижесінде материалдық шығын, азаматтардың өмірі мен денсаулығына зиян келтірілгеніне қарамастан - Қазақстан Республикасының заңнамасымен тыйым салынған табиғатты пайдалану және қоршаған ортаны қорғау саласындағы әрекеті.

Бұл анықтаманың кемшілігі және экологиялық заңнамаға оның қарама-қайшылығы неде?

5. Ғылыми мекемелердің бірінде дайындалған «Қазақстан Республикасының жаңа Қылмыстық кодексінің жобасындағы «Экологиялық қылмыс» тарауында қылмыстың келесі құрамы қарастырылды:

- ауыр салдарларға тартылған экологиялық қауіпсіздікті бұзу;
- атмосфераны ластау;
- су тоғандарын ластау;
- жерді ластау;
- жерді өз бетімен басып алу және пайдалану;
- балықты және су жануарларын заңсыз аулау;
- жануарлардың ауыруына әкелген ветеринарлық қағидаларды бұзу;
- орманды заңсыз кесу;
- жануарларды ұстау қағидасын бұзу;
- мамық жүнді жануарлардың терісін сату, айырбастау, сатып алу;
- табиғат және мәдениет ескерткіштерін жою;
- ауыл шаруашылық тауар су тоғандарындағы балықтарды ұрлау, жою;
- хайуанаттар бағында ұсталынатын жабайы құстар мен аңдарды жою;
- ауыр салдарларға ұрындыратын үй жануарларына қатаң қарау;
- табиғи ресурстарды, құрлықтық қайранды пайдалану және қорғау туралы заңнаманы бұзу.

Қылмыстардың аталған құрамдарының қайсысы экологиялық қатарына жатпайды?

Сіз өзге құрамдардан экологиялық қылмысты шектеу үшін қолданатын критерийлерді атаңыз.

6. «Химволокно» зауытының тұндырғыш бөгеттерінің жарылуы нәтижесінде жақын совхоз, үш колхоз, жиырма шаруа қожалықтарының

алқаптары аммиак суымен жайылды, қалдықтары Тобол өзеніне ақты. Жан-жақтан жолдар шайылды, суарылатын жүйелер жойылды, балықтар қырылды, егін тамырынан жойылды, ластанған ауыл шаруашылық алқаптары біраз уақытқа айналымнан шықты.

Қандай экологиялық құқық бұзушылықтар жасалған?

Экономикалық шығын мен экологиялық зиянды анықтаңыз.

Шығын оны сот арқылы өндіру кезінде қандай ереже бойынша есептеледі?

7. Өскемен қорғасын-мырыш комбинатының алаңына жанасатын жұмысшы сұрыптау теміржол станциясы (12 адам) тотияйын тәрізді және фтор тәрізді сутегімен атмосфералық ауаның улануы нәтижесінде зардап шекті.

Тексеріспен анықталды: жұмысшылардың улануы комбинатта құрамында тотияйын бар өнімдерді қайта өңдеу технологиясының өрескел бұзылуы болған сәтте өткен.

Комбинат талапты мойындамады. Ол мұндай ластаушы заттар атмосфералық ауаға аталған аймақтың басқа кәсіпорындарымен де шығарылады деп санады.

Денсаулыққа зиянды өтеу үшін келтірілген зиян мен зиян келтірушінің әрекеті арасында келтірілген байланыстың қандай мәні болады?

Істі шешіңіз.

8. «Саранская» КБФ директоры М.К.Айтжановпен экологиялық заңнама талаптары үнемі бұзылған. Флотация қалдықтарын шаю технологиясы мен жобалық бұру сызбасы өзгертілді, нәтижесінде тастау мен шаю қалдықтар сақтау қоймасында емес, ал «Дубовская» шахтасының жанында орналасқан өңделген карьерінде (К-7) жасалады.

Қарағанды облысының аудан аралық табиғатты қорғау прокуратурасының прокуроры С.К.Қасымжановпен іс материалдарын қарағаннан кейін М.К.Айтжановқа әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс бойынша хаттама мен қаулы ұсынылды. М.К.Айтжанов оларға қол қоюдан бас тартты.

«Саранская» КБФ директорымен қандай құқық бұзушылыққа жол берілді?

Оған жауапкершіліктің қандай шаралары қолданылуы мүмкін?

9. Қарағанды облысының аудан аралық табиғатты қорғау прокуратурасымен өткізілген тексерумен «Актасская» шахтасында экологиялық заңнаманың маңызды бұзушылықтары орын алғаны анықталды. Шахтада табиғатты қорғау бойынша міндеттермен И.Н.Крайнов айналысады, лауазымдық нұсқаулыққа сәйкес ол топырақтың құнарлы қабатын сақтау, бұзылған жерлерді қалпына келтіру және су

басудан және батпақтанудан қорғауды жүзеге асыру бойынша іс-шаралар өткізуге міндетті. Алайда аталған іс-шаралар орындалмады, сондықтан облыстық экология департаментімен шахтаға 186 550 теңге сомаға келтірілген шығынды өтеуге талап қойылды.

Құқық бұзушылықты анықтаңыз.

Крайновқа жауапкершіліктің қандай шараларын қолдануға болады?

10. Азғыр полигонында сынақтар нәтижесінде жақын жатқан аудандарда халықтың ауыру деңгейі піуғыл артты. Сипатты аурулардың туындай жағдайлары кейін анықталғандай сынақ күндері орын алды. Заңгерлер көмегімен Азғыр полигонында сынақтар нәтижесінде келтірілген моральдық зиянды халыққа өтеу туралы талап дайындалды.

Істі шешіңіз.

Экологиялық құқық бұзушылықтар туралы істер бойынша өтемақының мұндай түрі мүмкін бе?

11. Каспий теңізііндегі мұнай операцияларын өткізуден бірнеше жылда тірі табиғат зардап шекті:

- майшабақтардың жаппай қырылуы өтті (2001 жылы барлық майшабақтардың 250 мың тоннадан көп, яғни 40% астамы қырылды). Балық тұйықтарында аур металдар мен мұнай өнімдерінің жоғары шоғырланулары анықталды;

- 30 мыңнан астам каспий түлендері қырылды;

- Каспий жағалауында 1998 жылы 10 млн-нан астам құстар өлді.

Жасалған қылмыс үшін кім жауапкершілік артады? Айыптыларды табуға болады ма?

Каспий теңізінде өткізілетін жер қойнауын пайдалану бойынша операциялармен келтірілген шығын сомасын есептеңіз.

Тапсырмаларды орындау бойынша тапсырмалар мен әдістемелік ұсыныстар:

Тапсырма бойынша қорытынды шығармас бұрын, курсант даулы жағдайды талдаудан өткізіп, оның дұрыс заңды дәрежесін беруі қажет.

Келесі түрде пайымдау қажет:

1) Құқықтық қатынас құрамын анықтау.

2) Құқық бұзушылық құрамының талдауын жасау.

3) Заңды жауапкершіліктің шараларын атау.

4) Көрсетілген шығынның өтемін толтырудың тәсілдерін анықтау.

5) Істі шешу.

6) Сұраққа жауап беру, Берілген құқық бұзушылықты ескерту үшін қандай шаралар қолдану қажет?

Әрине, келтірілген сұрақтар өзінің жиынтығымен барлық тапсырмаларға қолданыла бермейді, бірақ олар курсант болған мәселені тереңінен саралап, қате шешім шығаруынан сақтайды .

Құқықтық қатынастың құрамын анықтау курсанттарға мәселені шешудің кілті болады, өйткені қолданысқа жататын заңнама саласын нақты атауға мүмкіндік береді. Экологиялық қатынас әкімшілік, азаматтық және өзге де қатынастармен тығыз байланысты екендігін ескеретін болсақ, бұл өте маңызды.

Құқық бұзушылықтың құрамын анализдеу жауапкершілік шараларын анықтау үшін қажет. Бұндай анализ экологиялық құқық бұзушылықтың құрамының төрт белгісімен өткізіледі: кінә, іс-әрекетінің құқық қайшылығы, құқық бұзушылық нәтижесімен байланысты себеп және қоршаған табиғи ортаға зиян келтірілу.

Заңды жауапкершілік шараларын анықтау курсант үшін маңызды. Құқыққа қайшылық және қоғамдық қауіп дәрежесіне байланысты құқық бұзушылықтарға қылмыстық және әкімшілік жауапкершілік шаралары қарастырылады. Келтірілген зиянның шығынын толтыру тәсілдері жайында сұрақ өздігінен қойылады. Біріншіден, келтірілген зиянның шығыны қылмыстық немесе әкімшілік жауапкершілікке тәуелсіз қайтарылады, екіншіден, заңмен қарастырылған жағдайларда ол құқық бұзушылық құрамы болмаған жағдайда өндіріледі; үшіншіден, келтірілген зиянның орнын толтыру көтеріңкі қауіп көзі иесінің жауапкершілік ережелері бойынша жүргізіле алады.

Қаулы етілген сұрақтың жауаптары негізінде берілген нақты іс бойынша шешім тұжырымдалады.

Әрбір жеке жағдайда тыңдаушыларға құқық бұзушылықты жасаудың себептеріне зерттеу жүргізу ұсынылады, экологиялық заңнаманы бұзудың ескертулері бойынша нақты шараларды анықтау.

Сабақ барысында қолданылмаған тапсырмалар тыңдаушылардың сабаққа өздігімен дайындалу барысында және жеке мәселелерді тереңірек зерттеу барысында, сондай-ақ емтиханға дайындық барысында қолдануына болады.

№ 8 - ТАҚЫРЫП. ЖЕРДІ ПАЙДАЛАНУДЫҢ ЖӘНЕ ҚОРҒАУДЫҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ РЕЖИМИ

ТАҚЫРЫП БОЙЫНША СҰРАҚТАР:

1. Табиғат объектісі және өндіріс құралы ретінде Жердің ерекшеліктері.
2. Қазақстан Республикасы заңнамасы бойынша жерді пайдалану түрлері:
 - а) жерді пайдалану құқығы.
 - б) жеке меншікте тұрған жер телімін уақытша пайдалану құқығы.
 - в) сервитуттар.
3. Жер меншіктеуші мен жер пайдаланушылардың құқығы мен міндеттері.

№ 8 - ТАҚЫРЫП. ЖЕРДІ ПАЙДАЛАНУДЫҢ ЖӘНЕ ҚОРҒАУДЫҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ РЕЖИМИ

ТАҚЫРЫП НЕГІЗІНДЕ ТАПСЫРМАЛАР:

1. «Алтай» мемлекеттік ауыл шаруашылығы кәсіпорынында өткізілген көп жылдық бақылаулар химиялық комбинат шығарындыларының әрекеттер аймағында табылатын жер алқаптарында ауыл шаруашылық дақылдарының өнімділігі ауыл шаруашылық кәсіпорындарының басқа тең бағалы алқаптарымен салыстырғанда 25% төмен екенін көрсетті.

Жақсы тексерілген және негізделген деректерге сүйене отырып, «Алтай» кәсіпорыны соңғы 5 жылдағы орташа өнімділікке байланысты ауыл шаруашылық дақылдары өнімін жалпы жинау шығыны құнының химиялық комбинат есебінен өтеу, сондай-ақ кәсіпорын жеріне келтірілген зиян мен моралдық шығынды өтеу туралы талапты сотқа берді.

Химкомбинат басшылығы зиянды заттардың атмосфераға шығарындылары оған қоршаған табиғи ортаны қорғау органдарымен белгіленген уақытша нормативтер шегінде жүзеге асырылатынын мәлімдеп мойындамады.

Істі шешіңіз.

Жауапкердің кінәсі болмаған кезде өндіру мүмкін бе?

Құқықтық әсер етудің қандай құралы зиянды жүйелі келтіру кезінде заңнамамен қарастырылған?

2. Оңтүстік-Қазақстан облыстық қоршаған ортаны қорғау басқармасы «Ақдала» МҚК тиесілі ауданы 22,2га жер учаскелеріне іргелес жатқан тұздандуды және азуды тудырған буландырғыш тоғандарды пайдалану

нәтижесінде келтірілген, сомасы 2467758 теңге шығынды «Шымкентнефтеоргсинтез» АҚ-нан өндіру туралы талаппен сотқа жүгінді.

Сот отырысында буландырғыш тоғанның 12.12.1990 жылы пайдалануға енгізілгені анықталды. Жауапкер буландырғыш тоған орналасқан жер учаскесін 05.08.2008 жылы сатып алған.

Қуынушының өтініші бойынша 2008 жылдың мамыр айында нәтижесінде «Ақдала» МҚК жайылым алқаптарында топырақтың тұздану және үлгілік ақ сортаңдардың түзілу процесі өтіп жатқаны анықталған, жер учаскесінің тоғанға іргелес жатқан комиссиялық тексерісі өткізілді. Қуынушының пайымдауы бойынша жер жағдайының нашарлау себебі соңғы 18 жыл бойы өтетін буландырғыш тоғаннан суды тіреу нәтижесінде топырақты судан тұздың түсуі болып табылады.

Істі шешіңіз.

3. Қазалы аудандық ауруханасы өз бетімен кәріз құрылысына мемлекеттік ауыл шаруашылық кәсіпорынының 4,4 га айдалатын жерін алды.

Кәсіпорын директоры аурухана басшысынан құрылысты тоқтатуды және жер учаскесін бастапқы күйге келтіруді талап етті.

Кәріз құрылысы бұл жерде ауыл шаруашылық жұмысы тоқтатылғанда және жер учаскесі құрылыстан кейін рәсімделгенде күзгі уақытта жүргізіледі, себебі оларға кәріздің өзі және олармен байланысты басқа құрылғылар қанша га алатыны белгісіз деп санап, құрылысты жалғастырды.

Кәсіпорын директоры әкімшілікке ауыл шаруашылық жерді пайдалану құқығын бұзғаны үшін аурухана басшысына қажетті шараларды қабылдау туралы талаппен өтініш жазды.

Істі шешіңіз.

4. Шет ауданы Әкімімен 1 жыл мерзімге шаруа қожалықтарының жерін уақытша тартып алу және оларды пайдалану бойынша жер учаскелерін пайдаланбауына байланысты «Смирновская» КБ беру туралы 31.05.2006 жылы № 111 шешім шығарылды.

Әкім дұрыс шешім қабылдады ма?

5. Ауыл шаруашылық ұйымдастыру жобасы бойынша шабындықтардың батпақтануын жою, азықтық алқаптарды кеңейту және жерді тиімді пайдалану үшін бірнеше шаруашылық аумақтарынан тармақталатын Шемонайха өзенінің арнасы алты орында каналдарды төсеу жолымен «түзетілді».

Бұдан кейін өзен тезірек аға бастады және соңында толығымен ағарып кеуіп қалды. Былтырғы батпақтанған алқаптарда ылғалдың

жетіспеушілігінен жер «тақырлана» бастады, жергілікті шаруашылықтар азық және су алқаптарынан айырылды.

Келтірілген зиянды өндіру және жауапкершілік туралы мәселені қарастырыңыз.

6. Қостанай аудандық сотпен 2000 жылы Московский кентінің тұрғындарының (барлығы 236 адам) Б.А.Васильевке 1998 жылы 11 сәуірде жасалған шартты жер учаскелеріне құқықты сатып алу-сату шарттарын жарамсыз тану туралы талап бойынша 5 іс қозғалды.

Іс материалдарынан барлық даулардың туындау себебі Б.А.Васильевтің олармен сатып алынған шартты жер үлестерін төлеу бойынша міндеттемелерін орындамауы болып табылатыны көрініп тұр (сатып алу-сату шарттарының талабымен салып алушыға 5 жылға және одан да көп мерзімге ұзартып төлеу ұсынылған). Аталған істі қарау кезінде 1998 жылы жауапкер өзіне қабылданған міндетті төлем бойынша орындағаны, шартта анықталған мөлшерде барлық қуынушылармен есептесу заттай түрде (ауыл шаруашылық өнімдерімен) жасалғаны айқын анықталды. Алайда 1999 жылы жауапкер жер учаскесін пайдалануға кіріспеді (жерге екпеді), сәйкесінше шартты жер үлестерінің төлемі бойынша міндеттеме орындалмады.

Аталған жағдайда жердің құқық бұзушылық құрамы болады ма?

7. 1999 жылы мамырда Атырау қалалық сотының шешімімен өзінің қызметкерлері үшін 40 екі қабатты коттеждердің құрылысы үшін «Тенгизшевройл» ЖШС меншігіне жер учаскесін берумен байланысты 20 астам меншік иелерінің жер учаскелері тартып алынды.

Атырау қаласы Әкімінің қуынымына қарсы наразылық білдіре отырып, жауапкерлер жер учаскелерінің қоғам мен мемлекет мүддесінде емес, ал жеке мақсаттарға пайдалану үшін тартып алынғанын мақұлдады, себебі бұдан бас пайданы «Тенгизшевройл» ЖШС алады.

Алайда Атырау қаласының жұртшылығы Атырау қаласы Әкімінің әрекетін толығымен қолдады, себебі Атырау қ. әкімінің осы әрекеттерінің нәтижесінде өте әдемі америка ағаштары өсіріле бастады.

Істі шешіңіз.

8. Ауыл шаруашылық кәсіпорыны зауытпен өз бетімен басып алынған жер учаскесі ауданынан үш жыл ішінде зауыттың қосалқы шаруашылығымен жиналған картоп егісінің құнын өндіру туралы зауытқа талаппен сотқа жүгінді.

Жауапкер зауытпен өз бетімен алынған аталған жер алқаптары ауыл шаруашылық кәсіпорынымен ешқашан өңделген емес және қазіргі уақытта қандайда бір шығынсыз шаруашылыққа қайтарылды.

Істі шешіңіз.

9. Азамат Елькенов 2004 жылдан бастап осы бау-бақша серіктестігінің мүшесі болып табылатынын көрсетіп оған тиесілі жер учаскесін пайдаланудағы кедергілерді жою туралы бау-бақша серіктестігіне талаппен сотқа жүгінді, алайда 2008 жылы серіктестік басқармасы қуынушыға үйін бұрып, жеміс беретін ағаштарды кесіп басқа орынға көшуді ұсынып, өз учаскесіне өзінің енуіне кедергі жасайтын құрылысты көтерді.

Істі шешіңіз.

10. Талғар шатқалының орман аймағындағы «Табиғат» иран фирмасында демалу үшін коттедждердің құрылысына Талғар қаласының қалалық әкімшілік басшысының шешімімен 100 мың га жер, оның ішінде орман қорының 70 га жері пайдалануға ұсынылды. Аумақтық экология департаменті прокуратураға әкімшіліктің заңсыз шешіміне шағыммен жүгінді.

1) Шетелдік заңды тұлғалармен елді мекен шегіндегі жерді пайдалану, жалға алу құқығын сатып алу тәртібі қандай.

2) Қазақстан Республикасынан тыс тіркелген шетел азаматтары мен заңды тұлғалардың жерді пайдалану құқығын ұсынудың шекті мерзімін көрсетіңіз.

3) Істі мәні бойынша шешіңіз.

11. Әулікөл аудандық сотымен 14.03.2002 жылы жалпы пайдаланымдағы жер учаскесін пайдалануға кедергілерді жою туралы М. Н. Петроваға қуыным талаптарымен Әулікөл ауылының тұрғыны атынан өз атынан мәлімдеген Г.А.Аносов қуынымы бойынша азаматтық іс қаралды.

Дау жауапкердің жер учаскелері арасында өту үшін пайдаланылған көрші жер учаскесі мен оның үйі арасында табылатын жер учаскесін қоршаумен қоршап алуымен байланысты туындады.

Сот қуыным талаптарын Байтұрсынов көшесі бойынша №80,82 үй учаскелері арасында Байтұрсынов көшесінен Чкалов көшесіне дейін өту үшін сервитут орнатып және жауапкерді өтетін жерді пайдалануға кедергі келтірмеуге міндеттеп қанағаттандырды.

Сонымен бірге, іс материалдарынан М.Н.Петрованың 22.10.1996 жылғы жерді өмірлік пайдалану құқығына берілген мемлекеттік актісіне сәйкес 0,0870 га көлемде жер учаскесі берілгені қарастырылады. Өтетін жерсіз жауапкердің нақты алатын учаскесінің сот процесінде жасалған өлшемі мемлекеттік акт бойынша берілгеннен едәуір аз 0,0819 га құрады.

Сот отырысында Петроваға (№82 үй) тиесілі жер учаскесі мен көршілес жер учаскесі арасында жалпы қолданылатын (өтетін жер) жер болмағаны көрінетін техникалық жоспар зерттелді. Даулы жер учаскелерінің арасында

жалпы пайдланылатын жердің болуының басқа дәлелдемелері сотқа ұсынылмады.

Сот дұрыс істеді ма?

Азамат Аносовтың қуышым талаптарын беру құқығы бар ма?

Тапсырмаларды орындау бойынша тапсырмалар мен әдістемелік ұсыныстар:

Тапсырма бойынша қорытынды шығармас бұрын, тыңдаушы даулы жағдайды талдаудан өткізіп, оның дұрыс заңды дәрежесін беруі қажет.

Келесі түрде пайымдау қажет:

- 1) Құқықтық қатынас құрамын анықтау.
- 2) Құқық бұзушылық құрамының талдауын жасау.
- 3) Заңды жауапкершіліктің шараларын атау.
- 4) Көрсетілген шығынның өтемін толтырудың тәсілдерін анықтау.
- 5) Істі шешу.

6) Сұраққа жауап беру, Берілген құқық бұзушылықты ескерту үшін қандай шаралар қолдану қажет?

Әрине, келтірілген сұрақтар өзінің жиынтығымен барлық тапсырмаларға қолданыла бермейді, бірақ олар курсант болған мәселені тереңінен саралап, қате шешім шығаруынан сақтайды .

Құқықтық қатынастың құрамын анықтау курсанттарға мәселені шешудің кілті болады, өйткені қолданысқа жататын заңнама саласын нақты атауға мүмкіндік береді. Экологиялық қатынас әкімшілік, азаматтық және өзге де қатынастармен тығыз байланысты екендігін ескеретін болсақ, бұл өте маңызды.

Құқық бұзушылықтың құрамын анализдеу жауапкершілік шараларын анықтау үшін қажет. Бұндай анализ экологиялық құқық бұзушылықтың құрамының төрт белгісімен өткізіледі: кінә, іс-әрекетінің құқық қайшылығы, құқық бұзушылық нәтижесімен байланысты себеп және қоршаған табиғи ортаға зиян келтірілу.

Заңды жауапкершілік шараларын анықтау курсант үшін маңызды. Құқыққа қайшылық және қоғамдық қауіп дәрежесіне байланысты құқық бұзушылықтарға қылмыстық және әкімшілік жауапкершілік шаралары қарастырылады. Келтірілген зиянның шығынын толтыру тәсілдері жайында сұрақ өздігінен қойылады. Біріншіден, келтірілген зиянның шығыны қылмыстық немесе әкімшілік жауапкершілікке тәуелсіз қайтарылады, екіншіден, заңмен қарастырылған жағдайларда ол құқық бұзушылық құрамы болмаған жағдайда өндіріледі; үшіншіден, келтірілген зиянның орнын толтыру көтеріңкі қауіп көзі иесінің жауапкершілік ережелері бойынша жүргізіле алады.

Қаулы етілген сұрақтың жауаптары негізінде берілген нақты іс бойынша шешім тұжырымдалады.

Әрбір жеке жағдайда курсанттарға құқық бұзушылықты жасаудың себептеріне зерттеу жүргізу ұсынылады, экологиялық заңнаманы бұзудың ескертулері бойынша нақты шараларды анықтау.

Сабақ барысында қолданылмаған тапсырмалар курсанттардың сабаққа өздігімен дайындалу барысында және жеке мәселелерді тереңірек зерттеу барысында, сондай-ақ емтиханға дайындық барысында қолдануына болады.

**№ 9 - ТАҚЫРЫП.
ЖЕР ҚОЙНАУЫН ПАЙДАЛАНУДЫҢ ЖӘНЕ ҚОРҒАУДЫҢ
ҚҰҚЫҚТЫҚ РЕЖИМІ**

ТАҚЫРЫП БОЙЫНША СҰРАҚТАР:

1. Қолдану және қорғау объектісі ретінде жер қойнауы ұғымы.
2. Жер қойнауын пайдалану құқығының ұғымы мен мазмұны.
3. Жер қойнауын пайдалану құқығының түрлері.
4. Жер қойнауын құқықтық қорғаудың ұғымы мен ерекшеліктері.

№ 9 - ТАҚЫРЫП.

ЖЕР ҚОЙНАУЫН ПАЙДАЛАНУДЫҢ ЖӘНЕ ҚОРҒАУДЫҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ РЕЖИМІ

ТАҚЫРЫП НЕГІЗІНДЕ ТАПСЫРМАЛАР:

1. Мүгедектердің ардагерлер ұйымы өте ірі «Ұзынжал» полиметалл кен орнын өңдеуге лицензия алды.

Жер қойнауын пайдалану лицензиясын алу тәртібі қандай?

Жер қойнауын пайдаланушыға үміткерлерді іріктеу үшін критерийлер бар ма?

Жер қойнауын пайдалану лицензиясы қандай органмен беріледі және жер қойнауын пайдалану келісімшарты кіммен жасалады?

2. «Дегере Энтепрайсиз Групп» түрік фирмасы заңмен белгіленген тәртіпте «Жыланды» мыс кен орнын (бұрынғы Жезқазған облысы) эзірлеу келісімшартын жасасты. Алайда фирма 2 жыл ішінде осы кен орнын эзірлеумен айналыспайды.

Геология және жер қойнауын пайдалану комитетінің органдарының жер қойнауын пайдалану келісімшартын бір жақты тәртіпте бұзу құқығы болады ма?

3. «Ақкөл» ауыл шаруашылық кәсіпорны акционерлік құрылыс компаниясымен ауыл шаруашылығы кәсіпорны жерінің аумағында табылатын күмды карьер акционерлік компанияның пайдалануы үшін берілген, ал соңғысы шартпен негізделген соманы күмның әрбір өндірілген кубометрі үшін төлеуге міндеттенген сәйкес шартты жасасты. Бұл жөнінде аудандық прокурор мәлім болды.

Бұл жерден экологиялық заңнаманың бұзылуы болды ма?

Кең тараған пайдалы қазбаларды пайдалану және қорғаудың құқықтық режимін сипаттаңыз.

Прокурор қандай шешім қабылдауы тиіс?

4. Қарағанды облысының табиғатты қорғау прокуратурасымен облыстық қоршаған ортаны қорғау басқармасының материалдары бойынша «Актасская» шахтасының қызметі тексерілді.

«Қарағандауголь» ОБ «Актасская» шахтасы жер бөліктерінің аумағында ауданы 12,4 га құрайтын жынысты үйінділер болады. Қазақстан Республикасының Жер кодексін бұзуда үйінді астындағы топырақтың құнарлы қабаты шешілмеген және сақталмаған.

«Актасская» шахтасының өндірістік қызметі нәтижесінде жалпы ауданы 5,8 га су басқан және батпақталған жердің көп мөлшері түзілетін жер деңгейінің төмендеуімен жер бетінің шөгуге өтеді.

Істі шешіңіз.

Кен өндіруші кәсіпорынның жер қойнауын эзірлеу үшін уақытша пайдалануға берілген жерді қорғау бойынша міндеттері қандай?

Жерді қалпына келтіру және табиғи ресурстардың шығынын қалпына келтіру бойынша міндеттерді орындамағаны үшін заңды жауапкершілік шаралары несімен көрсетіледі?

5. Өзендегі «Өзенмұнайгаз» АҚ кәсіпорынының қызметі нәтижесінде не топырақтан, не атмосферадан ештеңемен оқшауланбаған үлкен және шағын мұнай бұғаздары - «мұнай қоймалары» пайда болды. Ғалымдардың деректері бойынша Өзен аумағында барлығы 180 астам гектар негізді мазутталған немесе «мұнай қоймаларымен» қамтылған. Олар жыл сайын атмосфераға 28,5 мың тоннадан астам зиянды заттарды бұлайды. Мазутталған топырақта және «қоймаларда» топырақтың есуір өзгерістері өтті, топырақ құрылымы бұзылды. Пайда болған тығыз битумды қабықтар жерді ылғал өткізгіштігінен және «демалу» мүмкіндігінен айырды, мұндай жағдайда микроағзалардың әр түрлі тіршілік әрекеті іс жүзінде мүмкін емес болады және топырақ өздігінен тазалану қабілетінен айырылады. Қоршаған табиғи ортаға келтірілген шығын 11 миллиард 626 миллион теңгеге бағаланады.

Өткен оқиғаның нақты айыптыларын табуға болады?

Жауапкершіліктің қандай шаралары оларға қолданылуы мүмкін?

Қандай органдар жер қойнауын пайдалану мен қорғауды бақылауды жүзеге асырады?

Тарихи ластануларға аталған ластауды жатқызуға болады ма?

6. Теміртау қаласының Әкімі тұрғын үй құрылысы үшін қалалық жерден ауданы 10 га жер учаскесін «Темиртаужилстрой» бірлестігіне беру туралы шешім шығарды. Жерді қорғау жөніндегі маман бұл алаңда магнетитті кен орнының тұнбалары болады деген негізде әкім шешімінің күшін жою туралы шағыммен қала прокурорына жүгінді.

Пайдалы қазбалардың жатқан аудандарын салу тәртібін сипаттаңыз.

Жерді қорғау бойынша маманның әрекеті дұрыс па?

7. «Темір» акционерлік компаниясымен 10 жыл мерзімге көмірді ашық әдіспен өндіруге келісімшарт жасалды. Екі жылдан кейін жергілікті әкім келісімшартты бұзу талабымен келісімшарт органына жүгінеді, себебі компания кен орнын өңдеуге кіріспеді. Мұндай талаппен келіспеген компания әкімшілігі сотқа жүгінді. Өз өтінішінде ол екі жыл бойы карьерге жол төсемін төсеу бойынша жұмыстар жүргізілгенін, сондықтан өңдеуге кіріспегенін көрсетеді.

Әкімнің шешімі негізделген ба?

«Темір» компаниясының қызметінде экологиялық құқық бұзушылық құрамы бар ма?

Шартты бір жақты тәртіпте бұзу үшін қандай негіздемелер бар және бұл сұрақтарды кім шешуі тиіс?

8. Мұнай өндіру келісімшартын жасап, «Теңгиз-Шеврон» кәсіпорыны оны өндіруге кірісті. Өндіруі барысында кәсіпорында қоршаған ортаны ластайтын күкірт қалдықтарының үлкен мөлшері жиналды. Табиғатты қорғау прокуратурасы аталған кәсіпорынға сотта қуыным талап етті. Алайда «Теңгиз-Шеврон» мұнайды кешендік қайта өңдеу келісімшарты бойынша қарастырылмағанына, сондай-ақ көлік шығындарын есепке ала отырып күкіртті өткізу бойынша қабылданған шаралар тұтынушысын таппағанына сілтеп талапты мойындамады.

Аталған дауда кім дұрыс.

«Теңгиз-Шеврон» әрекеттерінде экологиялық құқық бұзушылық құрамы бар ма? Егер болса, айыптыларды жауапкершіліктің қандай шараларына тартады?

Тапсырмаларды орындау бойынша тапсырмалар мен әдістемелік ұсыныстар:

Тапсырма бойынша қорытынды шығармас бұрын, курсант даулы жағдайды талдаудан өткізіп, оның дұрыс заңды дәрежесін беруі қажет.

Келесі түрде пайымдау қажет:

- 1) Құқықтық қатынас құрамын анықтау.
- 2) Құқық бұзушылық құрамының талдауын жасау.
- 3) Заңды жауапкершіліктің шараларын атау.
- 4) Көрсетілген шығынның өтемін толтырудың тәсілдерін анықтау.
- 5) Істі шешу.

6) Сұраққа жауап беру, Берілген құқық бұзушылықты ескерту үшін қандай шаралар қолдану қажет?

Әрине, келтірілген сұрақтар өзінің жиынтығымен барлық тапсырмаларға қолданыла бермейді, бірақ олар курсант болған мәселені тереңінен саралап, қате шешім шығаруынан сақтайды .

Құқықтық қатынастың құрамын анықтау курсанттарға мәселені шешудің кілті болады, өйткені қолданысқа жататын заңнама саласын нақты атауға мүмкіндік береді. Экологиялық қатынас әкімшілік, азаматтық және өзге де қатынастармен тығыз байланысты екендігін ескеретін болсақ, бұл өте маңызды.

Құқық бұзушылықтың құрамын анализдеу жауапкершілік шараларын анықтау үшін қажет. Бұндай анализ экологиялық құқық бұзушылықтың құрамының төрт белгісімен өткізіледі: кінә, іс-әрекетінің құқық қайшылығы, құқық бұзушылық нәтижесімен байланысты себеп және қоршаған табиғи ортаға зиян келтірілу.

Заңды жауапкершілік шараларын анықтау курсанттар үшін маңызды. Құқыққа қайшылық және қоғамдық қауіп дәрежесіне байланысты құқық бұзушылықтарға қылмыстық және әкімшілік жауапкершілік шаралары қарастырылады. Келтірілген зиянның шығынын толтыру тәсілдері жайында сұрақ өздігінен қойылады. Біріншіден, келтірілген зиянның шығыны қылмыстық немесе әкімшілік жауапкершілікке тәуелсіз қайтарылады, екіншіден, заңмен қарастырылған жағдайларда ол құқық бұзушылық құрамы болмаған жағдайда өндіріледі; үшіншіден, келтірілген зиянның орнын толтыру көтеріңкі қауіп көзі иесінің жауапкершілік ережелері бойынша жүргізіле алады.

Қаулы етілген сұрақтың жауаптары негізінде берілген нақты іс бойынша шешім тұжырымдалады.

Әрбір жеке жағдайда курсанттарға құқық бұзушылықты жасаудың себептеріне зерттеу жүргізу ұсынылады, экологиялық заңнаманы бұзудың ескертулері бойынша нақты шараларды анықтау.

Сабақ барысында қолданылмаған тапсырмалар курсанттардың сабаққа өздігімен дайындалу барысында және жеке мәселелерді тереңірек зерттеу барысында, сондай-ақ емтиханға дайындық барысында қолдануына болады.

№ 10 - ТАҚЫРЫП. СУДЫ ПАЙДАЛАНУДЫҢ ЖӘНЕ ҚОРҒАУДЫҢ ҚҰҚЫҚТЫҚРЕЖИМИ

ТАҚЫРЫП БОЙЫНША СҰРАҚТАР:

1. Пайдалану және қорғау объектісі ретінде сулар сипаттамасы.
2. Су пайдалану құқығының ұғымы мен мазмұны. Су пайдаланушылардың құқығы мен міндеттері.
3. Суды пайдалану құқығы түрлері.
4. ҚР ішкі істер органдарының су және су құқығын қорғауға қатысуы.

№ 10 - ТАҚЫРЫП. СУДЫ ПАЙДАЛАНУДЫҢ ЖӘНЕ ҚОРҒАУДЫҢ ҚҰҚЫҚТЫҚРЕЖИМИ

ТАҚЫРЫП НЕГІЗІНДЕ ТАПСЫРМАЛАР:

1. «Интал» ауыл шаруашылық кооперативі Нұра өзенінен ауыл шаруашылық дақылдарын суарды. Ауыл шаруашылық дақылдарының пісіп жетілуі кезеңінде агроном 120 га ауданда егіннің аяқ астынан бүлінін байқайды. Бүлдіру көзі ағын су болып табылады. Кооператив шығынды, оның ішінде 2 млн. тенге түсетін егінді өтеу туралы синтеикалық каучук зауытына талап қойды. Зауыт өзін жер алқабынан 150км жерде орналасқан. Сонымен бірге жоғары ағыстағы сияқты, төменгі ағыста да басқа өнеркәсіп кәсіпорындары табылады деп санап талапты мойындамады.

Істі шешіңіз.

2. «Химпром» ОБ №3 цех бастығының өкімі бойынша ауыл шаруашылық кәсіпорнының пайдалануында табылатын тоғанға сынап тасталды. Кәсіпорын дирекциясы тоғанның ластануынан балықтардың жаппай қырылуы болып жатқанын, ал су тоғанының өзін малды және егістіктерді суару үшін қолдануға болмайтынын көрсетіп аудандық прокуратураға шағыммен жүгінеді.

Қажетті материалдарды жинап прокуратура Павлодар қаласының экономикалық сотына кәсіпорынға келтірілген шығынды өтеу туралы «Химпром» ОБ-не талап қояды.

Суды пайдалану және қорғау бойынша кәсіпорынның міндеттері қандай?

Суды ластағаны үшін заңды жауапкершілік қалай көрсетіледі?

Суды ластаумен келтірілген шығын қалай есептеледі?

3. «Ахпанов и К» шаруа қожалығының суды пайдалану құқығын рәсімдеусіз Песчаное көлінен судың үлкен мөлшерін алады.

Су шаруашылығын бұзу неден тұрады және заңды жауапкершіліктің түрлері қандай?

4. Маңғыстау облысының Қошқар Ата көлінің варварлық шаруашылық қызметінің 30 жылында 300 млн.тонна сұйық қалдықтар және 100 млн тонна қатты қалдықтар тасталынды. Ластаушылардың бірі жыл сайын залалсыздандырылмаған пайдаланылған суды шығаратын туберкулез колониясы-аурухана болып табылады.

Су заңнамасын бұзудың қандай түрлерін көрсете аласыз?

Нақты ластаушы - туберкулез колониясы-ауруханаға заңды жауапкершіліктің қандай шараларын қолдануға болады?

5. Семей ауданында қор қоймасы бар әскери бөлімнің бірінде шамамен 6000 тонна авиакеросині ағып кетті, нәтижесінде жер асты сулары ластанды және Ертіс өзеніне мұнай өнімдерінің түсу қаупі бар.

Әскери бөліммен қандай құқық бұзушылық жіберілді? Жер асты суының құқықтық режимін сипаттаңыз.

6. Қапшағай қаласындағы табиғатты қорғау прокуратурасымен «Жер қойнауы және жер қойнауын пайдалану туралы» ҚР Заңын сақтауға қатысты «Водоканал» МҚК тексеруі өткізілді. Келесілер анықталды: кәсіпорын артезиан ұңғымасынан су өндіруге рұқсат қағаздарын рәсімдемеді, қалдықтарды орналастыру ережесі бұзылды және ластаушы заттардың шекті рұқсат етілген тастандыларының нормалары артты.

Істі шешіңіз.

Жасалған экологиялық құқық бұзушылықтар түрін атаңыз.

Жауапкершілікке кім және қандай түріне тартылады?

7. Тұрмыстық қалдықтарды жинауға арналған ыдыстардың болмауынан балық өңдеуші кәсіпорыны жағалаудағы белдеуде Қапшағай су қоймасын коқыспен бітеді.

Істі шешіңіз.

Мұнда құқық бұзушылықтардың қандай түрі жасалған?

8. Тараз қаласындағы «Спирт» АҚ бастығы АҚ-ның Талас өзеніне тазартылмаған пайдаланылған сулар мен барда- спирт өндірісінің қалдықтарын тастағаны үшін ҚР ҚК 281-бабы бойынша сотталды. Барданы бірден тастау нәтижесінде су тоғанының тұтұғыл қышқылдануына және оттегінің асқынған жетіспеушілігіне әкелетін 1500 куб метр тасталынды. Бұл өз кезегінде балықтардың жаппай қырылуына әкелді. Балық шаруашылығының шығыны 750 мың теңгені құрады. Кассациялық шағымда сотталушы өткенге өзінің жоқ екенін, себебі АҚ күрделі жөндеуден кейін Мемлекеттік қабылдау комиссиясымен тазалау құрылғыларынсыз және қалдықтарды кәдеге жарату құралынсыз пайдалануға қабылданғанын, барданың осы бірден тасталуы салдарына

жол бермеу мүмкін болмағанын, АҚ жұмысын тоқтатуға АҚ бастығы құқылы еместігін көрсетеді.

Сотталушының шағымын қанағаттандыру қажет пе?

Тапсырмаларды орындау бойынша тапсырмалар мен әдістемелік ұсыныстар:

Тапсырма бойынша қорытынды шығармас бұрын, курсант даулы жағдайды талдаудан өткізіп, оның дұрыс заңды дәрежесін беруі қажет.

Келесі түрде пайымдау қажет:

- 1) Құқықтық қатынас құрамын анықтау.
- 2) Құқық бұзушылық құрамының талдауын жасау.
- 3) Заңды жауапкершіліктің шараларын атау.
- 4) Көрсетілген шығынның өтемін толтырудың тәсілдерін анықтау.
- 5) Істі шешу.

6) Сұраққа жауап беру, Берілген құқық бұзушылықты ескерту үшін қандай шаралар қолдану қажет?

Әрине, келтірілген сұрақтар өзінің жиынтығымен барлық тапсырмаларға қолданыла бермейді, бірақ олар курсанттар болған мәселені тереңнен саралап, қате шешім шығаруынан сақтайды .

Құқықтық қатынастың құрамын анықтау курсанттарға мәселені шешудің кілті болады, өйткені қолданысқа жататын заңнама саласын нақты атауға мүмкіндік береді. Экологиялық қатынас әкімшілік, азаматтық және өзге де қатынастармен тығыз байланысты екендігін ескеретін болсақ, бүл өте маңызды.

Құқық бұзушылықтың құрамын анализдеу жауапкершілік шараларын анықтау үшін қажет. Бұндай анализ экологиялық құқық бұзушылықтың құрамының төрт белгісімен өткізіледі: кінә, іс-әрекетінің құқық қайшылығы, құқық бұзушылық нәтижесімен байланысты себеп және қоршаған табиғи ортаға зиян келтірілу.

Заңды жауапкершілік шараларын анықтау курсанттар үшін маңызды. Құқыққа қайшылық және қоғамдық қауіп дәрежесіне байланысты құқық бұзушылықтарға қылмыстық және әкімшілік жауапкершілік шаралары қарастырылады. Келтірілген зиянның шығынын толтыру тәсілдері жайында сұрақ өздігінен қойылады. Біріншіден, келтірілген зиянның шығыны қылмыстық немесе әкімшілік жауапкершілікке тәуелсіз қайтарылады, екіншіден, заңмен қарастырылған жағдайларда ол құқық бұзушылық құрамы болмаған жағдайда өндіріледі; үшіншіден, келтірілген зиянның орнын толтыру көтеріңкі қауіп көзі иесінің жауапкершілік ережелері бойынша жүргізіле алады.

Қаулы етілген сұрақтың жауаптары негізінде берілген нақты іс бойынша шешім тұжырымдалады.

Әрбір жеке жағдайда курсанттарға құқық бұзушылықты жасаудың себептеріне зерттеу жүргізу ұсынылады, экологиялық заңнаманы бұзудың ескертулері бойынша нақты шараларды анықтау.

Сабақ барысында қолданылмаған тапсырмалар курсанттардың сабаққа өздігімен дайындалу барысында және жеке мәселелерді тереңірек зерттеу барысында, сондай-ақ емтиханға дайындық барысында қолдануына болады.

№ 11 ТАҚЫРЫП. ОРМАНДЫ ПАЙДАЛАНУ МЕН ҚОРҒАУДЫҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ РЕЖИМИ

ТАҚЫРЫП БОЙЫНША СҰРАҚТАР:

1. Орман және орманды құқықтық қорғау түсінігі.
2. Орманды пайдалану құқығы мазмұны мен түрлері.
3. Орман заңының бұзылуына жауаптылық мәселесі.
4. Қазақстан Республикасы ішкі істер органдары арқылы ормандарды қорғау құқығын сақтауды қамтамасыз ету.

№ 11 ТАҚЫРЫП. ОРМАНДЫ ПАЙДАЛАНУ МЕН ҚОРҒАУДЫҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ РЕЖИМИ

ТАҚЫРЫП НЕГІЗІНДЕ ТАПСЫРМАЛАР:

1. Көкшетау облыстық әкімшілігінің шешімі бойынша Шучинск орман шаруашылығында автожол құрылысы үшін 115 га орман учаскесі алынды. Орман шаруашылығы басқармасы орман шаруашылығы өндірісінің шығынын өтеу туралы талаптармен құрылыс-жол басқармасына жүгінді. Жол басқармасы құрылыс мемлекеттік қажеттіліктер үшін жүргізіліп жатыр және оған облыстық әкімшілік Әкімінің шешімі бар деп санап, орман шаруашылығы өндірісінің шығынын өтеуден бас тартты. Орман шаруашылығының басқармасы орман шаруашылығының шығынын жол полициясынан өндіруге және орман алқаптарының жаңа орман учаскелерін игеру үшін оның арнайы шотына барлық соманы аударуға талаппен сотқа жүгінді.

Орман учаскелерін тартып алу мен орман шаруашылығы өндірісінің шығынын өтеу тәртібі қандай.

Сот қандай шешім шығаруы тиіс?

2. Жаңа жыл түні Мәжитов орталық мәдениет және демалыс саябағындағы көк шыршаны кесті. Үйіне бара жатқанда ол полицияның патрульдік-посттық нарядымен ұсталынды. Көк шыршаны заңсыз кескені үшін Мәжитовқа қарсы қылмыстық іс қозғалды. Аудандық сот Мәжитовтың әрекетін ҚР ҚК 291 бабы бойынша анықтады және оны 1 жылға түзеу жұмыстарына соттады. Мәжитовтың адвокаты қалалық саябақта көк шыршаны кескені үшін қылмыстық жауапкершілік мүлдем қаралмағанын сілтемелеп, сот шешіміне кассациялық шағым жазды.

Шағымды қараңыз.

3. Шиелі ауданында «Сырдария» шаруашылығының қызметкерлері тоғай өсімдіктерінің 440 дана бұталары мен тоғай тораңғыларының 120

ағашын (Қызыл кітапқа енгізілген Литвинов терегін) жақты. Шығын шамамен 160 мың теңгеге анықталды.

Орман пайдалану тәртібін бұзуда айыпты тұлғалардың жауапкершілігі қандай?

Орман шаруашылығына келтірілген шығын қалай анықталады?

Қандай органдар орманды пайдалану мен қорғауды бақылауды жүзеге асырады?

4. «Нодфос» химиялық зауытының әсер ету аймағында орналасқан ормандар жағдайын тексеру орман ауданы 10 мың га асатын аумақта орман қорының ағаш-бұталы өсімдіктерінің біртіндеп кебуі анықталды. Ормандарды кебу осы зауыттың химиялық өндірісі қалдықтарымен ауаны ластау салдарынан өтетінін көрсетті. Инспекциямен үш себеппен туындаған зауыттың тазалау құрылғыларының жұмысқа жарамсыздығы анықталды: жобаның құрылымдық кемшіліктері, дайындаушы зауыт тарапынан істеліп бітпегендер; зауыт қызметкерлерімен пайдалану ережесін бұзушылықтар.

Орман шаруашылығы органдары «Нодфос» зауытынан келтірілген шығынды өтеуді сұрайтын шаруашылық істер бойынша алқаға талаппен жүгінеді. Қуыным жауапкері зауыт кінәсінен емес туындаған кемшіліктер үшін жауапкершілік арта алмайтынын мәлімдеп, жартылай мойындайды.

Істі шешіңіз.

5. Оман өнеркәсібі шаруашылығымен берілген орманды кесу билеті бойынша ағаштарды дайындау процесінде орман комбинаты орманда белгіленген мерзімде әкетілмеген дайындалған өнімді қалдырды, ағаш кесетін жерді қанағаттанарлықсыз тазалады, биік түбірлерді қалдырды, орман дақылдарының өскіндерін зақымдады, ормандағы бірнеше құмырсқа илеуін бұзды, сондай-ақ ағаштарды кесуді ғана емес, сонымен бірге шайыр, қабық дайындамасын жасады және өзінің қосалқы шаруашылығы үшін көп шапты.

Орман өнеркәсіп шаруашылы орман комбинаты орманды пайдалану тәртібін бұзушылармен келтірілген шығынды өтеуді, сондай-ақ дайындалған шайырлардың, қабықтар мен шабылған шөптің құнын төлеуді талап етті.

Істі шешіңіз.

Сіз орманды пайдалануға рұқсаттардың қандай түрлерін білесіз?

6. Зелентрест жеке меншік құқығында жауапкерге тиесілі үйде өсірілген, өз бетімен кесілген 15 жылдық үш ағаштың құнын өндіру туралы азамат Б.Умаровқа талапты сотқа берді.

Қуыным жауапкері кесілген ағаштардың оның үйінің терезесі алдына өздерімен отырғызылып өсірілгенін, қазіргі уақытта олардың өсіп, үйге күн

сәулесінің енуіне кедергі жасай бастағанын мәлімдеп, кінәсін мойындамады.

Істі шешіңіз.

7. Жаңақорған ауданы, Талап ауылының тұрғыны Айтбаев пен Қасымов тораңғының 100 дінгегін кесіп, орманды қорғау қызметкерлерімен ұсталынды және 4900 теңге сомаға айыппұл салынды. Прокуратурамен қылмыстық іс қозғалды.

Істі шешіңіз.

8. Отбасы Ушаневтар орманда 30 соттық ауданда 20 омарта орнатып, бал жинауға кірісті. Орман шаруашылығына айналып жүріп, орманшы орнатылған омарта мен олардың иелерін көреді. Омарталарды тәркілеп орманшы Ушаневтерге айыппұл ретінде орманды пайдалану тәртібін бұзу актісін жасамй жеке өзіне 500 теңге төлеуді ұсынады. Орманшының әрекетін заңсыз санай отырып, ағаштарды зақымдамағандықтан, Ушаневтар айыппұл төлеуден бас тартты және шағыммен прокурорға жүгінді.

Істі шешіңіз.

9. Бекенов шабылған шөпті тиеу кезінде орманшымен ұсталынды. Оған 10 АЕК төлеу туралы акт жасалды және шөп тартып алынды. Бекенов оның әрекетінде құқық бұзушылық жоқ деп санап актіге қол қоюдан бас тартты, ал одан кейін прокурорға жүгінді.

Дауды шешіңіз.

10. Шығыс-Қазақстан облысының Әкімі ауыл шаруашылық қажеттіліктері үшін арналмаған орман қорының 30 га 12 жыл мерзімге жалға беру туралы шетел компаниясымен шарт жасасты. Түскен каражаттарды жана автовокзалдың құрылысына бағыттау болжамданады. Орманшы шарттың орман заңнамасын бұзумен және орман шаруашылығы өндірісінің шығынын өтеу есебінсіз жасалды деп санап сотқа талаппен жүгінеді.

Әкімнің шешімі заңды ма?

Орман шаруашылығы өндірісінің шығыны қалай анықталады?

Тапсырмаларды орындау бойынша тапсырмалар мен әдістемелік ұсыныстар:

Тапсырма бойынша қорытынды шығармас бұрын, курсанттар даулы жағдайды талдаудан өткізіп, оның дұрыс заңды дәрежесін беруі қажет.

Келесі түрде пайымдау қажет:

- 1) Құқықтық қатынас құрамын анықтау.
- 2) Құқық бұзушылық құрамының талдауын жасау.
- 3) Заңды жауапкершіліктің шараларын атау.
- 4) Көрсетілген шығынның өтемін толтырудың тәсілдерін анықтау.

5) Істі шешу.

6) Сұраққа жауап беру, Берілген құқық бұзушылықты ескерту үшін қандай шаралар қолдану қажет?

Әрине, келтірілген сұрақтар өзінің жиынтығымен барлық тапсырмаларға қолданыла бермейді, бірақ олар курсанттар болған мәселені тереңінен саралап, қате шешім шығаруынан сақтайды .

Құқықтық қатынастың құрамын анықтау курсанттарға мәселені шешудің кілті болады, өйткені қолданысқа жататын заңнама саласын нақты атауға мүмкіндік береді. Экологиялық қатынас әкімшілік, азаматтық және өзге де қатынастармен тығыз байланысты екендігін ескеретін болсақ, бұл өте маңызды.

Құқық бұзушылықтың құрамын анализдеу жауапкершілік шараларын анықтау үшін қажет. Бұндай анализ экологиялық құқық бұзушылықтың құрамының төрт белгісімен өткізіледі: кінә, іс-әрекетінің құқық қайшылығы, құқық бұзушылық нәтижесімен байланысты себеп және қоршаған табиғи ортаға зиян келтірілу.

Заңды жауапкершілік шараларын анықтау курсанттар үшін маңызды. Құқыққа қайшылық және қоғамдық қауіп дәрежесіне байланысты құқық бұзушылықтарға қылмыстық және әкімшілік жауапкершілік шаралары қарастырылады. Келтірілген зиянның шығынын толтыру тәсілдері жайында сұрақ өздігінен қойылады. Біріншіден, келтірілген зиянның шығыны қылмыстық немесе әкімшілік жауапкершілікке тәуелсіз қайтарылады, екіншіден, заңмен қарастырылған жағдайларда ол құқық бұзушылық құрамы болмаған жағдайда өндіріледі; үшіншіден, келтірілген зиянның орнын толтыру көтеріңкі қауіп көзі иесінің жауапкершілік ережелері бойынша жүргізіле алады.

Қаулы етілген сұрақтың жауаптары негізінде берілген нақты іс бойынша шешім тұжырымдалады.

Әрбір жеке жағдайда курсанттарға құқық бұзушылықты жасаудың себептеріне зерттеу жүргізу ұсынылады, экологиялық заңнаманы бұзудың ескертулері бойынша нақты шараларды анықтау.

Сабақ барысында қолданылмаған тапсырмалар курсанттардың сабаққа өздігімен дайындалу барысында және жеке мәселелерді тереңірек зерттеу барысында, сондай-ақ емтиханға дайындық барысында қолдануына болады.

**№ 12 ТАҚЫРЫП.
ЖАНУАРЛАР ДҮНИЕСІН ПАЙДАЛАНУ ЖӘНЕ ҚОРҒАУДЫҢ
ҚҰҚЫҚТЫҚ РЕЖИМІ ТАҚЫРЫП БОЙЫНША СҰРАҚТАР:**

1. Жануар әлемі қорғау және пайдалану объектісі ретінде.
2. Аң аулауды құқықтық реттеу.
3. Балық аулауды құқықтық реттеу.
4. Жануар әлемін пайдаланудың өзге түрлері.

**№ 12 ТАҚЫРЫП.
ЖАНУАРЛАР ДҮНИЕСІН ПАЙДАЛАНУ ЖӘНЕ ҚОРҒАУДЫҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ РЕЖИМІ**

ТАҚЫРЫП НЕГІЗІНДЕ ТАПСЫРМАЛАР:

1. Буторлитобинский АПО қызметкерлері ақбөкендерді заңсыз атумен айналысатын браконьерлер тобын ұстады. Браконьерлер кесетін автоматты қарумен өткіштігі жоғары екі автомашинада шықты және 55 жануарларды жойып үлгерді. Ақбөкендер жүдеу болды, себебі қатал қыс жағдайында азықсыз қалған.

Істі шешіңіз.

2. Атырау облысында Орал өзенінде тормен балық аулау кезінде азамат В. Крайнов ұсталынды. 4 қызыл балық пен майдагерлік өндірістің 25 кг уылдырығы табылды.

Азамат Крайновпен қандай құқық бұзушылық жасалды?

Жануарлар дүниесіне келтірілген шығынды қалай есептеу қажет?

3. Оңтүстік Қазақстан облысында ителгілерді аулау жағдайы жиіледі, оның ішінде келесі тәсіл қолданылды:

Ителгілердің электр берілісі желісінде демалу дағдыларын біліп браконьерлер қармақ баудан жасалған ауыт деп аталатын кептерлерді жолдан алыс емес байлайды. Аулақ орында тығылып дүрбімен бақылайды және сол сәтте ителгі құрбанға шабуыл жасаған кезде қармақ бауға оралады, жүгіріп кеп, оны ұстайды, ал егер бұл уақытта орында қалған аңшы инспекторы күтпеген жерден пайда болса, орындарыда қалады.

Аталған құқық бұзушылық жауапкершілікке тартылады ма?

Құсты аулаудың аталған тәсілін тыйым салынған деп санауға болады ма?

4. Аңшы қаруларымен жарақталған браконьерлер тобы олардың біреуіне тиесілі ГАЗ-69 автомашинасында ақбөкендерді атуға түнде шығады. Қудалау кезінде, жолды фарамен жарықтандырып ешкілердің табынына

түседі. Оларды жаңылысып ақбөкендерге қабылдап, браконьерлер атуды бастайды, нәтижесінде үш ешкі өлтірілді.

Істі шешіңіз.

5. Аңшылар қоғамының мүшесі Дьяков қарумен және басқа аңшылық жарақтармен Қарқаралы ұлттық табиғи саябағы аумағында табылды. Жүріс жолында ол күтпеген жерден қасқырлармен кездесті. Аңшы аңды дәл атып түсіреді, бірақ аталған саябақтың күзетімен ұсталынады.

Ұстау кезінде Дьяков біріншіден, аңды өзін қорғау тәртібінде атқанын; екіншіден, аңшылық қағидасына сәйкес қасқырларды күрту - аңшы міндеттерінің бірі екенін; сонымен бірге, бұл аңдарға аңшылық ешқандай шарттармен және қағидалармен шектелмейтінін мәлімдеді.

Істі шешіңіз.

6. Азамат Силаев Алматы қорғалжыңы аумағында жүріп, тянь-шань аюының буаз ұрғашысын атты және аю апанын жойды.

Азамат Силаев жауапкершіліктің қандай түріне тартылатын болады? Жануарлар дүниесіне келтірілген шығын сомасын есептеңіз.

7. Орман шаруашылығы және жануарлар дүниесі комитетінің Орман шаруашылығы және жануарлар дүниесінің Қарағанды облыстық аумақтық инспекциясының инспекторы В.Майборода аңшылық алқап аумағында қарулары мен иттері бар азаматтар тобын тоқтатты. Құжаттарды тексеру кезінде Невзоровтың аңшылық билеті мен 5 құрды атуға лицензиясы бола тұрып 10 құрды атқаны; Калягин аңшылар қоғамының мүшесі бола отырып, лицензиясыз 5 дана құрды аулағаны анықталды. Костиннің өзінде не аңшылық билеті, не лицензиясы, не аулаған өнімі болған жоқ, оның қолында болған қару белгіленген тәртіпте тіркелмеген.

Кімнің аң аулау құқығы болады?

Аңшы қаруын сатып алу және тіркеу тәртібі қандай?

Заңсыз аң аулау жауапкершілігінің шараларын анықтаңыз.

8. Аңшылар қоғамының мүшесі Заботнов, жана аңшы қаруын сатып алып және оны белгіленген тәртіпте тіркеп, оны ұрыста дәлдігін іспен тексеруді шешеді. Осы мақсатпен ол жақын маңдағы орманға шығады және қарғаларды, сауыскандарды, ұзақтарды, құзғын қарғаларды және басқа көзіне түскен құстардыбытырамен ата бастайды.

Учаскелік инспектор Заботновты заңсыз аң аулау жауапкершілігіне тарту мәнінде акт жасады. Оған жауап ретінде Заботнов атуға арнайы рұқсат қажет етілмейтінін, өзі өлтірген құстардың жануарлардың аңшылық-кәсіптік қорына жатпайтынын мәлімдеді.

Істі шешіңіз.

9. Шымкент-Ташкент жолында мини-базарда саудалай бастаған және полиция қызметкерлерімен ұсталынған Қазығұрт ауданының жұмыссыз тұрғыны Ш. Есенбаев үш шығыс күм жыланын заңсыз ұстады.

Істі шешіңіз.

10. Іле өзенінде тыйым салынған акваторияда мотор қайығын қолданып қорытпалы торлармен балық аулау кезінде Орманды және жануарлар дүниесін қорғау жөніндегі Жаркент мемлекеттік мекемесінің орманшы - қорықшы Коваленко В. ұсталынды. Одан 7 дана дөңмаңдай, 39 тыран мен 5 сазан алынды.

Істі шешіңіз.

Жауапкершіліктің қандай түріне Коваленко тартылуы мүмкін?

11. Орал-Каспий бассейніндегі «Бекіре-2002» операцияларын өткізу кезінде келесі фактілер ашылды. Кәсіпкер Мурзагалиев А. 8 адамнан тұратын қылмыстық топты ұйымдастырады. Олардан 3 тоннадан астам бекіре тұқымды балық, үлкен аулар, қайық, 2 автомобиль, аулау қарулары тартып алынды.

Істі шешіңіз.

12. Ілекөл өзенінде табиғатты қорғау іс-шараларын өткізу кезінде жануарлар және өсімдіктер дүниесін мемлекеттік бақылаудың аумақтық басқармасы қызметкерлерімен 17 браконьер ұсталынды. Алайда, осы браконьерлермен жеткізілген торларда үш кішкентай қаракөздер табылды. Балықтар - болмады!

Одан кейінгі тексеріс теңізді жалға алған «Жуалы и К» ЖШС балықтануды толық шарада өткізбейтінін көрсетті. Жыл сайын 500 мың балық орнына 10 есе аз балық жіберіледі. Нәтижесінде балық өздігінен өсіп-өне алмайды.

«Жуалы и К» ЖШС қатысты қандай шараларды қолдануға болады?

13. Шетел аңшылық туризммен айналысатын «Ақ-жолы» туристік компаниясы үш Австрия азаматы үшін арқарларды аулауды ұйымдастырды. Тікұшақты жалдап, олар компанияға 480 мың доллар төлеп 4 арқарды атып түсіреді.

Қазақстан Республикасында мұндай аңшылық мүмкін бе?

Жабайы жануарларды аулауға шетел азаматтарымен аңшылық атқарушылардың есептесу тәртібі қандай?

14. Орман шаруашылығы және жануарлар дүниесі қарағанды облыстық аумақтық инспекциясы астық дақылдарын жинау бойынша механизацияланған жұмыстар уақытында жануарлар төлін жоюмен келтірілген шығынды өтеу туралы «Заря» ауыл шаруашылық кәсіпорнына талапты аудандық сотқа береді. Аудандық сот шығынның мұндай тегін өтеу

мүмкіндігін қарастырып нақты құқықтық нормалардың жоғын сілтеп, өтінішті қабылдау мен істі қараудан бас тартты.

Аталған іс бойынша түсіндіру жобасын дайындаңыз.

15. Мамлютка-Петропавл станциясында тттүғылт тежеуді қолдануға мәжбүр болған жолаушылар поездінің машинисті темір жол төсеміне жүгіріп шыққан бұғыны басып өтпеудің алдын ала алмады. Бұғыны басып өткендіктен темір жол қозғалыстары екі сағатқа тоқтатылды, жолаушылар және тауар поездары бөгелді. Петропавл темір жол бөлімшесі аңшылық шаруашылыққа келтірілген шығындарды өтеу туралы талап қойды. Аңшылық шаруашылық темір жолдан өлген жануардың құнын өндіру туралы қарсы талап қойды.

Істі шешіңіз.

Тапсырмаларды орындау бойынша тапсырмалар мен әдістемелік ұсыныстар:

Тапсырма бойынша қорытынды шығармас бұрын, курсант даулы жағдайды талдаудан өткізіп, оның дұрыс заңды дәрежесін беруі қажет.

Келесі түрде пайымдау қажет:

- 1) Құқықтық қатынас құрамын анықтау.
- 2) Құқық бұзушылық құрамының талдауын жасау.
- 3) Заңды жауапкершіліктің шараларын атау.
- 4) Көрсетілген шығынның өтемін толтырудың тәсілдерін анықтау.
- 5) Істі шешу.

6) Сұраққа жауап беру, Берілген құқық бұзушылықты ескерту үшін қандай шаралар қолдану қажет?

Әрине, келтірілген сұрақтар өзінің жиынтығымен барлық тапсырмаларға қолданыла бермейді, бірақ олар курсант болған мәселені тереңінен саралап, қате шешім шығаруынан сақтайды .

Құқықтық қатынастың құрамын анықтау курсанттарға мәселені шешудің кілті болады, өйткені қолданысқа жататын заңнама саласын нақты атауға мүмкіндік береді. Экологиялық қатынас әкімшілік, азаматтық және өзге де қатынастармен тығыз байланысты екендігін ескеретін болсақ, бұл өте маңызды.

Құқық бұзушылықтың құрамын анализдеу жауапкершілік шараларын анықтау үшін қажет. Бұндай анализ экологиялық құқық бұзушылықтың құрамының төрт белгісімен өткізіледі: кінә, іс-әрекетінің құқық қайшылығы, құқық бұзушылық нәтижесімен байланысты себеп және қоршаған табиғи ортаға зиян келтірілу.

Заңды жауапкершілік шараларын анықтау курсанттар үшін маңызды. Құқыққа қайшылық және қоғамдық қауіп дәрежесіне байланысты құқық

бұзушылықтарға қылмыстық және әкімшілік жауапкершілік шаралары қарастырылады. Келтірілген зиянның шығынын толтыру тәсілдері жайында сұрақ өздігінен қойылады. Біріншіден, келтірілген зиянның шығыны қылмыстық немесе әкімшілік жауапкершілікке тәуелсіз қайтарылады, екіншіден, заңмен қарастырылған жағдайларда ол құқық бұзушылық құрамы болмаған жағдайда өндіріледі; үшіншіден, келтірілген зиянның орнын толтыру көтеріңкі қауіп көзі иесінің жауапкершілік ережелері бойынша жүргізіле алады.

Қаулы етілген сұрақтың жауаптары негізінде берілген нақты іс бойынша шешім тұжырымдалады.

Әрбір жеке жағдайда курсанттарға құқық бұзушылықты жасаудың себептеріне зерттеу жүргізу ұсынылады, экологиялық заңнаманы бұзудың ескертулері бойынша нақты шараларды анықтау.

Сабақ барысында қолданылмаған тапсырмалар курсанттардың сабаққа өздігімен дайындалу барысында және жеке мәселелерді тереңірек зерттеу барысында, сондай-ақ емтиханға дайындық барысында қолдануына болады.

**№ 13, 16-ТАҚЫРЫП.
АТМОСФЕРАЛЫҚ АУАНЫ ҚҰҚЫҚТЫҚ ҚОРҒАУ.
ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ҚОЛАЙСЫЗ АУМАҚТАРДЫҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ РЕЖИМИ**

ТАҚЫРЫП БОЙЫНША ТАЛҚЫЛАНАТЫН СҰРАҚТАР:

1. Атмосфералық ауа және оның құқықтық қорғау ұғымдары.
2. Атмосфералық ауаны қорғаудағы ҚР ішкі істер органдарының қызметі.
3. Экологиялық қолайсыз аумақтар ұғымы.
4. Экологиялық нашар аймақтардың ұғымы мен белгілері.
5. Экологиялық нашар аймақтардың төтенше экологиялық жағдайлар аймағынан айырмашылығы.

**№ 13, 16-ТАҚЫРЫП.
АТМОСФЕРАЛЫҚ АУАНЫ ҚҰҚЫҚТЫҚ ҚОРҒАУ.
ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ҚОЛАЙСЫЗ АУМАҚТАРДЫҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ РЕЖИМИ**

ТАҚЫРЫП НЕГІЗІНДЕ ТАПСЫРМАЛАР:

1. Балқаш мыс қорыту зауытында желдететін және тозаң тұтатын жүйенің нашар жұмыс істеуінен тәулік сайын тозаңның 9 тоннадан астамы «құбырға ұшып жатты». Кәсіпорында атмосфераның ластануымен қатар мамандардың кіші санаулары бойынша жыл сайын тозаңмен бірге шикізаттың шамамен 70 темір жол вагондары жоғалады.

Қолданысы экологиялық заңнаманың талаптарын зауыт әкімшілігінің сақтауын қамтамасыз етуге шақырылған құқықтық әсер ету шараларын атап өтіңіз.

2. № 35 маршрут бойынша жүретін автобус атмосфераға пайдаланылған газды шығару нәтижесінде өзінің артынан түтіннің тұтас сүйреткісін «сүйреп өтті». Сонымен бірге, пайдаланылған газдар автобус салонына енді және жолаушыларды қалың бұлтпен орады, кейбіреуінде көңіл күйі тез нашарлады; көздерінде шанышпа ауру пайда болды, бастары ауырды.

Қандай органдар атмосфералық ауаны қорғауды қадағалауы тиіс?

Кім жіберілген құқық бұзушылықтар үшін жауапкершілік артуы тиіс?

3. Жол полициясының қызметкері Федоров жол полициясының міндетіне жыл сайынғы автокөлік құралдарының жағдайын мерзімдік бақылау өткізу кіреді, ал пайдаланылған газдардың бұл көліктермен ластануын тексеруді өткізу басқа органдардың (ҚР Денсаулық сақтау министрлігінің санитариялық-эпидемиологиялық қызметінің, Қазақстан

Республикасының Қоршаған ортаны қорғау министрлігінің органдарының) міндеті болып табылады деп санайды.

Сіз Федоровтың пікірімен келісесіз бе?

Егер жоқ болса, неліктен?

4. Шымкент қаласында адам денсаулығы үшін қауіпті жағдай құрылды. Тек қорғасын зауыты әрбір жыл сайын нормадан төрт-сегіз есе жоғары 40 мың тонна эр түрлі канцерогендер атмосферамен бөліседі; ал фосфорлық жыл бойы 17 мың тонна шығарады, бұл ШПРЕШ (шекті рұқсат етілген шоғырлану) үш-алты есе көп; цементті жыл сайын адамдарды уытты тозаңның төрт мың тоннасымен «шалқақтатады». Шымкент және облыс атмосферасына барлығы қатты, газ тәрізді және сұйық зиянды заттардың 200 мыңнан астам тоннасы шығарылады.

Атмосфераны зиянды заттармен ластау нәтижесінде келтірілген зиян үшін заңды жауапкершілік туындайды ма?

Атмосфералық ауаны қорғау облысындағы қандай нормалар заңнамамен анықталады?

5. Қарағанды аумақтық қоршаған ортаны қорғау басқармасымен, Қарағанды облысының жол полициясымен және автоәуесқойлар қоғамымен «Таза ауа» атауымен рейд өткізілді. Карбюраторлық қозғалтқыштары бар жеке және қоғамдық көлік құралдары өңделген шығарындылардың түтіндігіне, ал дизельді - көміртегі тотығының шығарындысына тексеріледі. Атмосфераға көлік құралдарымен зиянды заттарды шығару шекті рұқсат етілген нормаларды бекітетін мемлекеттік стандарттардың маңызды бұзушылықтары анықталмады.

Осы органдардың эрекеттері дұрыс па?

Карбюраторлық және дизельдік қозғалтқыштардың зияндылығына шығарындыларды тексеру мәні нені құрайды?

6. Қарағанды аумақтық қоршаған ортаны қорғау басқармасына «Жезказғантүстімет» АҚ айналасында ауа қатты газдалғаны туралы азаматтардың шағымы түсті. Азаматтар кәсіпорын әкімшілігіне қажетті шараларды қабылдау өтінішімен бірнеше рет жүгінді, алайда кәсіпорын ешқандай шара қабылдамады.

Шағымдарды тексеретін басқарма инспекторы зауыттың Қоршаған ортаны қорғау министрлігі органдарынан атмосфераға зиянды заттарды шығаруға рұқсаты мүлдем жоғын атап өтті.

Осы негізінде кәсіпорын директоры және бас инженер әрқайсысы 5 600 теңге мөлшерде айыппұлмен жазаланды. Айыппұл салынғандар зауытта шығарындылардың ШПРЕШ белгіленгенін, ал атмосфераға зиянды заттардың шығарындыларына рұқсаттар қажет етілмейтінін дәлелдеп айыппұл салу туралы қаулыны шағымдады.

Шағымға жауап қандай болуы тиіс?

7. Бірнеше жылдар бойы Азғыр полигонында сынақтар өткізіледі. Осы полигонда жер асты ядролық жарылыстардың газ тәрізді өнімдері өзінің жалпы радиоактивтігі бойынша (шамамен 10 млн.кюри) Чернобыль апатымен салыстырмалы. Азғырда таллийдің көбеюі шекті қауіпсіз көрсеткіштердің 120-дан 8000 дейін құрайды.

Азғыр полигонының аумағы экологиялық зілзала аймағы жариялана ала ма?

Қолайсыз экологиялық аумақтардың құқықтық режимін сипаттаңыз.

8. Аралдағы Өркендеу аралында жүзеге асырылатын биологиялық қару сынақтарының салдарынан құнарлы жерлер зақымданды: енді олар зоонозды текті жұқпалы аурулардың отырғызғыштары болып табылады.

Қазақстан Республикасының әр түрлі сынақ полигондарында сынақтар салдарынан зардап шеккен жердің құқықтық режимінде ерекшеліктер бар ма?

Тапсырмаларды орындау бойынша тапсырмалар мен әдістемелік ұсыныстар:

Тапсырма бойынша қорытынды шығармас бұрын, курсант даулы жағдайды талдаудан өткізіп, оның дұрыс заңды дәрежесін беруі қажет.

Келесі түрде пайымдау қажет:

- 1) Құқықтық қатынас құрамын анықтау.
- 2) Құқық бұзушылық құрамының талдауын жасау.
- 3) Заңды жауапкершіліктің шараларын атау.
- 4) Көрсетілген шығынның өтемін толтырудың тәсілдерін анықтау.
- 5) Істі шешу.

6) Сұраққа жауап беру, Берілген құқық бұзушылықты ескерту үшін қандай шаралар қолдану қажет?

Әрине, келтірілген сұрақтар өзінің жиынтығымен барлық тапсырмаларға қолданыла бермейді, бірақ олар тыңдаушыны болған мәселені тереңінен саралап, қате шешім шығаруынан сақтайды.

Құқықтық қатынастың құрамын анықтау курсанттарға мәселені шешудің кілті болады, өйткені қолданысқа жататын заңнама саласын нақты атауға мүмкіндік береді. Экологиялық қатынас әкімшілік, азаматтық және өзге де қатынастармен тығыз байланысты екендігін ескеретін болсақ, бұл өте маңызды.

Құқық бұзушылықтың құрамын анализдеу жауапкершілік шараларын анықтау үшін қажет. Бұндай анализ экологиялық құқық бұзушылықтың құрамының төрт белгісімен өткізіледі: кінә, іс-әрекетінің құқық

қайшылығы, құқық бұзушылық нәтижесімен байланысты себеп және қоршаған табиғи ортаға зиян келтірілу.

Заңды жауапкершілік қараларын анықтау курсанттар үшін маңызды. Құқыққа қайшылық және қоғамдық қауіп дәрежесіне байланысты құқық бұзушылықтарға қылмыстық және әкімшілік жауапкершілік шаралары қарастырылады. Келтірілген зиянның шығынын толтыру тәсілдері жайында сұрақ өздігінен қойылады. Біріншіден, келтірілген зиянның шығыны қылмыстық немесе әкімшілік жауапкершілікке тәуелсіз қайтарылады, екіншіден, заңмен қарастырылған жағдайларда ол құқық бұзушылық құрамы болмаған жағдайда өндіріледі; үшіншіден, келтірілген зиянның орнын толтыру көтеріңкі қауіп көзі иесінің жауапкершілік ережелері бойынша жүргізіле алады.

Қаулы етілген сұрақтың жауаптары негізінде берілген нақты іс бойынша шешім тұжырымдалады.

Әрбір жеке жағдайда курсанттарға құқық бұзушылықты жасаудың себептеріне зерттеу жүргізу ұсынылады, экологиялық заңнаманы бұзудың ескертулері бойынша нақты шараларды анықтау.

Сабак барысында қолданылмаған тапсырмалар курсанттардың сабаққа өздігімен дайындалу барысында және жеке мәселелерді тереңірек зерттеу барысында, сондай-ақ емтиханға дайындық барысында қолдануына болады.

**№ 14-ТАҚЫРЫП.
ЕРЕКШЕ ҚОРҒАЛАТЫН ТАБИҒИ
АУМАҚТАРДЫҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ РЕЖИМІ**

ТАҚЫРЫП БОЙЫНША СҰРАҚТАР:

1. Ерекше қорғаудағы табиғат аумақтарының ұғымы мен құрамы :
 - а) Табиғат қорықтық қорғаудың ұғымы мен міндеттері;
 - б) Мемлекеттің табиғаттық-қорықтық қорының ұғымы, оның құрамды бөліктері;
 - в) Ерекше қорғаудағы табиғат аумақтарының құқықтық тәртібінің ұғымы мен ерекшеліктері;
 - г) Ерекше қорғаудағы табиғат аумақтарының түрлері.
2. Қорықтардың, қаумалдардың, ұлттық табиғат саябақтардың құқықтық тәртібі:
 - а) Қорықтардың құқықтық тәртібінің ерекшеліктері;
 - б) Қаумалдардың құқықтық тәртібінің ерекшеліктері;
 - в) Ұлттық табиғат саябақтарының құқықтық тәртібінің ерекшеліктері;
 - г) Табиғат ескерткіштерінің құқықтық тәртібінің ерекшеліктері.

**№ 14-ТАҚЫРЫП.
ЕРЕКШЕ ҚОРҒАЛАТЫН ТАБИҒИ АУМАҚТАРДЫҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ РЕЖИМІ**

ТАҚЫРЫП НЕГІЗІНДЕ ТАПСЫРМАЛАР:

1. Әкімшілік шешімі бойынша бірнеше ауылшаруашылық кооперативіне және шаруа қожалықтарына Наурыз мемлекеттік қорығының аумағында шөп шабу және шөп дайындауға орман билеттері жазылған. Қорық дирекциясының наразылықтарына қарамастан жалпы ауданы 10 га қорық аумағында шөп шабу өткізілді.

Қорық табиғатына мұндай араласу нәтижесінде табиғи қорық режимі бұзылды, осы табиғи кешеннің бірегей өсімдіктер және жануарлар дүниесі үлкен аумақта жойылды, шамамен 4 млн. 500 мың теңге сомаға экономикалық және экологиялық зиян келтірілді.

Істі шешіңіз.

Экономикалық және экологиялық зияндарды өтеу тәртібін түсіндіріңіз.

2. Әдемі табиғат ландшафтарын, табиғи және мәдениет ескерткіштерін сақтау үшін халықтың белсенді демалысын, туризмді, спорттың аң аулауды және әуесқойлық балық шаруашылығын ұйымдастырумен сәйкес жобалау институттарының бірімен ерекше қорғалатын табиғи аумақтарды ұйымдастыру жобасын әзірледі. Жоба екі міндетті шешуді болмадады:

табиғи ортаны сақтау және халықтың демалысы мен туризмін ұйымдастыру.

Режимі қойылған міндеттерді шешу үшін оңтайлы болатын ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың санаттарын анықтау.

3. Бірнеше жыл бұрын Қарқаралы қаласы жұртшылығының өкілдері Қарқаралы табиғи саябағын құру туралы мәселе бойынша қорытынды беру өтінішімен аудандық қоршаған ортаны қорғау басқармасына жүгінді.

Аталған табиғи саябақ туралы ереженің жобасына сәйкес оның құрамына енгізілген табиғи аумақ:

а) жергілікті әкімшілік шешімі бойынша құрылады және оның жүргізуінде табылады;

б) аймақтық маңызы бар ерекше қорғалатын табиғи аумақтарға жатқызылады;

в) коммуналдық меншік болып табылады;

г) қорғау мен пайдаланудың әр түрлі режимдерімен функционалдық (табиғатты қорғау және рекреациялық) аймақтарға бөлінген;

д) онда тыйым салынған кез-келген шаруашылық қызметі азаматтық қорғаныстан толығымен шығарылды.

Табиғи саябақтарды құру тәртібі мен режимін қолданыстағы заңнама талаптарымен аталған ережелер сәйкес келеді ма?

Қарқаралы табиғи саябағы туралы ереженің жобасын құрыңыз.

4. Қарағанды облысы аумағында орналасқан «Тихонов қайыңды тоғайы» табиғат ескерткішін қорғау аймағы шегінде саяжай құрылысы мен бақшаның жерін бөліп беру қатары жасалды.

Осы өте сирек кешеннің одан кейінгі тағдырына алаңдаған жұршылық өкілдері мұндай жерді бөліп беру заңдылығын тексеру туралы талаппен Қарағанды облыстық табиғатты қорғау прокуратурасына жүгінді.

Табиғаттың қорғау аймақтары қандай түрде анықталады?

Табиғат ескерткіштерінің қорғау аймақтарына бөлінген аумақтары шегінде шектеулердің қандай түрі анықталады?

Табиғат ескерткіштерін бұзғаны үшін жауапкершіліктің қандай шаралары қолданылады?

5. Қарағанды қалалық ботаника бағының күзетімен сирек кездесетін бірнеше ағаштарды саябақ тәлімбағында қазып алған азамат Жұмағалиев ұсталынды. Жұмағалиев ағаштарды өзінің саяжай учаскесіне отырғызғысы келгенін және мұндай тұқымдас ағаш көшеттерін қаланың тәлімбақтарында сатып ала алмағанын түсіндірді.

Азамат Жұмағалиевтің әрекеттерін қалай анықтауға болады?

6. Алматы ботаника бағының дирекциясы бақ ағаштарының көшеттерін, тұқымдарды, өзге отырғызу материалдарын, сондай-ақ гүлдерді сату бойынша дүкенді ұйымдастыру үшін бірнеше павильондарды жалға берді.

Павильонға жанасатын аумақ бөлігі саудалаушы фирмаға тиесілі автомашина және өзге техника тұрағын орналастыру үшін қоршалған болатын.

Аталған мәселе бойынша заңға сілтемелермен пікіріңізді негіздеңіз.

7. Барса-Келмес мемлекеттік қорық аумағында табиғи кешеннен басқа елді мекендер, ауылшаруашылық алқаптары, ауыл шаруашылық өнімдерін қайта өңдеу бойынша ұсақ кәсіпорындар, турбаза орналасқан.

Қорық режимінің қағидасын сақтау жағдайын талқылау кезінде қорық кешені құрылымының және оның нақты режимінің қорықты қорғау талаптарымен сәйкес келмейтіні туралы пікір айтылды.

Аталған қорық режимінің заңнама талаптарына сәйкессіздігі неден тұрады?

Осы аумақтың қорық режимін жеңілдету үшін қандай шаралар қолдану қажет?

8. Жергілікті атқарушы орган Шипажай туралы ереже жобасына заңды сараптама өткізу өтінішімен заңгерге жүгінеді.

Ереже жобасымен аталған табиғи аумақтың:

а) жергілікті атқарушы органмен жергілікті маңызы бар шипажай саналатыны және оны жүргізуде табылатыны;

б) жергілікті атқарушы орган меншігі болып табылатыны;

в) шипажайды санитариялық қорғау округы ретінде анықтау арқылы қорғалатыны қарастырылады.

Шипажайдың табиғи аумақтарын тану тәртібі мен олардың құқықтық режимін анықтайтын қолданыстағы заңнама талаптарына Ереженің аталған тармақтары сәйкес келеді ме?

Жергілікті маңызы бар Шипажай туралы ереже жобасын жасаңыз.

9. Павлодар облысындағы «Қаз қайтуы» юра кезеңінің табиғат ескерткіші Ертіс өзенінің жиі күйылуынан және өз бетімен казулар салдарынан құрып бара жатыр.

Қазақстан Республикасындағы табиғат ескерткіштерін қорғау шаралары қандай?

10. Қорғалжың қорығының ғылыми қызметкерлерінің ұсынымы бойынша қорық әкімшілігі 30 құндызды олардың бейімделуі және жануарлар дүниесін толтыру мақсатымен экелді, алайда, икемсіз аңдар қарақұйрық, қырғауыл және басқа бағалы жануарлар басының едәуір азая бастауына себепші болған жыртқыш аңдардың көп санын қорық аумағына тартты.

Қорыққа келтірілген зиянды қалай анықтауға болады?

Келтірілген зиянды өтеу мүмкіндігі туралы мәселені қарастырыңыз.

11. Мұғалім туған жерінің жануарлар және өсімдіктер дүниесімен танысу және табиғатта демалу мақсатымен қорық аумағына өзінің оқушыларын қыркүйек күндерінің бірінде алып барды. Қорықта балалар саңырауқұлақтарды, жидектерді жинады, гүлдерді жұлды, көбелектерді аулады, ағаштарға мінді. Қорықшы мектеп оқушыларын көріп оларға мұғалімімен бірге қорық аумағынан тез арада кетуін ұсынды, балаларды қорықта не істеу керек ережесін білмегені үшін ұрсып тастады. Сондай-ақ ол қорыққа келуге тек қорық дирекциясының келісімімен ғана рұқсат етілетінін ескертті.

Қорықшының әрекеттері дұрыс па?

Тапсырмаларды орындау бойынша тапсырмалар мен әдістемелік ұсыныстар:

Тапсырма бойынша қорытынды шығармас бұрын, курсанттар даулы жағдайды талдаудан өткізіп, оның дұрыс заңды дәрежесін беруі қажет.

Келесі түрде пайымдау қажет:

- 1) Құқықтық қатынас құрамын анықтау.
- 2) Құқық бұзушылық құрамының талдауын жасау.
- 3) Заңды жауапкершіліктің шараларын атау.
- 4) Көрсетілген шығынның өтемін толтырудың тәсілдерін анықтау.
- 5) Істі шешу.

6) Сұраққа жауап беру, Берілген құқық бұзушылықты ескерту үшін қандай шаралар қолдану қажет?

Әрине, келтірілген сұрақтар өзінің жиынтығымен барлық тапсырмаларға қолданыла бермейді, бірақ олар курсанттар болған мәселені тереңінен саралап, қате шешім шығаруынан сақтайды .

Құқықтық қатынастың құрамын анықтау курсанттарға мәселені шешудің кілті болады, өйткені қолданысқа жататын заңнама саласын нақты атауға мүмкіндік береді. Экологиялық қатынас әкімшілік, азаматтық және өзге де қатынастармен тығыз байланысты екендігін ескеретін болсақ, бұл өте маңызды.

Құқық бұзушылықтың құрамын анализдеу жауапкершілік шараларын анықтау үшін қажет. Бұндай анализ экологиялық құқық бұзушылықтың құрамының төрт белгісімен өткізіледі: кінә, іс-әрекетінің құқық қайшылығы, құқық бұзушылық нәтижесімен байланысты себеп және қоршаған табиғи ортаға зиян келтірілу.

Заңды жауапкершілік шараларын анықтау курсанттар үшін маңызды. Құқыққа қайшылық және қоғамдық қауіп дәрежесіне байланысты құқық

бұзушылықтарға қылмыстық және әкімшілік жауапкершілік шаралары қарастырылады. Келтірілген зиянның шығынын толтыру тәсілдері жайында сұрақ өздігінен қойылады. Біріншіден, келтірілген зиянның шығыны қылмыстық немесе әкімшілік жауапкершілікке тәуелсіз қайтарылады, екіншіден, заңмен қарастырылған жағдайларда ол құқық бұзушылық құрамы болмаған жағдайда өндіріледі; үшіншіден, келтірілген зиянның орнын толтыру көтеріңкі қауіп көзі иесінің жауапкершілік ережелері бойынша жүргізіле алады.

Қаулы етілген сұрақтың жауаптары негізінде берілген нақты іс бойынша шешім тұжырымдалады.

Әрбір жеке жағдайда курсанттарға құқық бұзушылықты жасаудың себептеріне зерттеу жүргізу ұсынылады, экологиялық заңнаманы бұзудың ескертулері бойынша нақты шараларды анықтау.

Сабәк барысында қолданылмаған тапсырмалар курсанттардың сабаққа өздігімен дайындалу барысында және жеке мәселелерді тереңірек зерттеу барысында, сондай-ақ емтиханға дайындық барысында қолдануына болады.

ЕМТИХАН СҰРАҚТАРЫ

1. Қоғам және табиғаттың өзара әрекеттесу формасы және олардың қазіргі кезеңдегі дамуы.
2. Қазақстан Республикасының жасыл экономикаға көшу Концепциясының түсінігі мен маңызы.
3. Мемлекет және құқықтың экологиялық функциялары.
4. Қазақстан Республикасында экологиялық дағдарыс: түсінік, себебі, анықтау түрлері, өзара қатынас жолдары.
5. Қазақстан Республикасында экологиялық заң дамуының мәселесі.
6. Экологиялық құқықтың қалыптасуы мен дамуы.
7. Жеке тұлғалар мен заңды тұлғалардың, мемлекеттің экологиялық құқықтарының түсінігі мен түрлері.
8. Табиғи ресурстарға меншік құқығы мазмұны мен түсінігі.
9. Табиғи ресурстарға меншік құқығы түрлері.
10. Жерге жеке меншік құқығын дамыту (тарихи-құқықтық аспект).
11. Жерге жеке меншік құқығы түсінігі мен мазмұны.
12. Табиғи ресурстарға мемлекеттік меншік құқығының түсінігі мен мазмұны.
13. Табиғи ресурстарға мемлекеттік меншік құқығы субъектісінің ерекшелігі.
14. Табиғатты пайдалану құқығының түсінігі мен мазмұны.
15. Табиғатты пайдалану құқығының түрлері.
16. Табиғатты пайдалану құқығының принциптері.
17. Экологиялық ластанған территорияларда табиғатты пайдалану ерекшелігі.
18. Қазақстан Республикасының ауылшаруашылық министрлігі: тапсырмалар мен компетенциялары.
19. Қоршаған орта мониторингі.
20. Экологиялық сараптама түсінігі мен принципі.
21. Қоғамның қоршаған ортаны қорғауға қатысуының құқықтық формалары.
22. Мемлекеттік экологиялық басқару органдарының жүйесін іске асыру: мәселелер мен болашққа жылжуы.
23. Экологиялық зардап түсінігі мен түрлері.
24. Экологиялық құқықбұзушылықпен күресте ПБ қатысуы.
25. Экологиялық қылмыстың жаңа аспектілері.
26. Экологиялық-құқықтық жауапкершілік ерекшелігі.
27. Экологиялық құқықбұзушылыққа азаматтық-құқықтық жауапкершілік.

28. Экологиялық құқықбұзушылыққа тәртіптік және материалдық жауптылық.

29. Экологиялық құқықбұзушылыққа әкімшілік жауаптылық.

30. Экологиялық құқықбұзушылыққа қылмыстық жауаптылық

31. Экологиялық құқықбұзушылық себебі және оны реттеу

32. Қазақстан Республикасының ішкі істер органының экологиялық қызметін құқықтық реттеу.

33. ПБ экологиялық қызметінің заңды негізі.

34. Ішкі істер органдарының экологиялық функциялары туралы 2014 жылдың 23 сәуіріндегі ҚР «Қазақстан Республикасының ішкі істер органдары туралы» заңы.

35. ПБ қоршаған табиғи ортаны қорғауға қатысуы туралы ведомствалық нормативтік актілер.

36. ПБ экологиялық қызметі мазмұны мен түсінігі.

37. ПБ экологиялық қызметінің ұйымдастырушылық-құқықтық формалары: бақылау, қарау, табиғатты қорғау органдарымен бірлесу, экологиялық құқықбұзушылықты зерттеу, қорғау-келісімдік форма.

38. ПБ экологиялық қызметінің негізгі бағыттары.

39. ПБ су, өсімдік және жануарлар әлемін қорғау бойынша қызметі.

40. Жол полициясының экологиялық қызметі.

41. Органдар қызметінің жалпы сипаты, экологиялық қылмысты ашу бойынша зерттеу .

42. ПБ экологиялық бөлімдерінің қызметі: табиғатты қорғау полициясының бөлімдері, балық қорларына қылмыстық қолдану күресі бойынша бөлім.

43. Ішкі істер бөлімі органдары арқылы экологиялық құқықбұзушылық алдын-алу шаралары.

44. Қоршаған табиғи ортаны қорғау бойынша ПБ бақылау-қарау қызметі.

45. Экологиялық құқықбұзушылыққа ПБ заңды жауапқа тартуы

46. Қолдану объектісі және қорғау объектісі ретіндегі жер.

47. ПҚазақстан Республикасының жер қорының түсінігі мен құрамы.

48. Жерқолдану құқығы түсінігі мен түрлері.

49. Жер телімдері меншіктерінің және жерқолданушылардың меншіктік құқығы.

50. Жер телімдері меншіктерінің және жерқолданушылардың меншіктік міндеті.

51. Сервитут пайда болуының түсінігі мен шарты.

52. Жер қыртысы түсінігі және жер қыртысын құқықтық қорғау түсінігі.

53. Қазақстан Республикасының заңына сәйкес жер қыртысын алу және ұсыну тәртібі.

54. Жер қыртысын қолдану түсінігі.

55. Жер қыртысы құқығының түрі.

56. Жер қыртысын қорғау заңын бұзу бойынша жауаптылық: даму тенденциясы.

57. Су және суды құқықтық қорғау түсінігі.

58. Қазақстан Республикасында суды пайдалану және қорғау аясында мемлекеттік басқару ерекшелігі.

59. Су қолдану құқығы түсінігі.

60. Су қолдану құқығының түрлері.

61. Жер асты суларының құқықтық тәртібі.

62. Қазақстан Республикасының орман қоры және орман түсінігі.

63. Орманқолдану құқығы және олардың түрлері.

64. Орман заңдылығын бұзушылыққа жауаптылық мәселесі.

65. Ормандарды қолдану және қорғау аясында басқару және бақылау.

66. Жануарлар әлемінің құқықтық түсінігі. Жануарлар әлемінің категориясы.

67. Жануарлар әлемін қолдану түрлері.

68. Жануарлар әлемін қорғау және қолдану аясында бұзушылық түрлері.

69. Аң аулаушылыққа азаматтық-құқықтық жауаптылық.

70. Аң аулаушылыққа қылмыстық жауаптылық.

71. Атмосфералық ауаның құқықтық қорғау объектісі ретінде ерекшелігі.

72. Атмосфералық ауа қорғау аясында заң бұзушылыққа жауаптылық.

73. Экологиялық зардап шеккен жерлер түсінігі, белгісі және түрлері.

74. Қазақстан Республикасы территориясында экологиялық зардап шеккен жерлер.

75. Төтенше экологиялық жағдайлар тудыру факторлары мен түсінігі.

76. Табиғаттың қорықтарды қорғау түсінігі мен функциясы.

77. Табиғаттың ерекше түрде қорғалатын объектілерінде тәртіп бұзушылығына жауаптылық.

78. Мемлекеттік табиғи қорықтарының құқықтық тәртібі.

79. Мемлекеттік табиғи тапсырыстар құқықтық тәртібі.

80. Ұлттық табиғи саябақтардың құқықтық тәртібі.

81. Табиғат ескерткіштері, сирек кездесетін, жоғалып кету қаупі бар өсімдіктер мен жануарлар құқықтық қорғауы.

82. Өнеркәсіп пен көлікте қоршаған ортаны қорғау және қолданудың құқықтық тәртібі.

83. Халықтың санитарлық-эпидемиялық қамтамасыз етілуінің, шумен, басқа да зиянды заттармен күресті қамтамасыз етуі бойынша құқықтық шаралар.

84. Ауылшаруашылығында қоршаған табиғи ортаның құқықтық қорғауы.

85. Радиоактивті қалдықтарды көму және осы салада заң бұзушылыққа жауаптылық бойынша құқықтық реттеу.

86. Қалаларда қоршаған ортаны құқықтық қорғаудың ерекшеліктері.

87. Әскери және қорғаныс объектілеріне экологиялық талаптары.

88. Жер төңірегіндегі ғарыштық кеңістіктің ластануы және осы мәселені шешу жолдары.

89. ҚР экологиялық заңнамасының даму келешегі.

ТЕСТ СҰРАҚТАРЫ

Құқық саласы ретіндегі экологиялық құқық-

а) қоғам мен табиғат ара-қатынасы, сонымен қатар оның тәжірибелік мәселелері туралы ғылым.

б) экологиялық қатынастарды реттейтін нормалардың жиынтығы.

в) адам мен оны қоршаған табиғи ортаның қоғамдық маңызы бар саласын қамтитын жиынтық.

г) табиғи объектілердің, оның ішінде табиғи ресурстардың жиынтығы.

д) табиғат пен адамның үйлесімді ара-қатынасына бағытталған мемлекеттік және қоғамдық шаралардың жүйесі.

Экологиялық құқықтың Жалпы бөліміне тән емес бөлімдерді көрсетіңіз:

а) Экологиялық құқықтың пәні мен әдісі.

б) Атмосфералық ауаны құқықтық қорғау.

в) Табиғатты пайдалану мен қоршаған табиғи ортаны қорғауды мемлекеттік басқару.

г) Экологиялық - құқықтық жауапкершілік.

д) Елді мекендердегі қоршаған табиғи ортаны құқықтық қорғау.

Жер қойнауларын пайдалану операцияларына қайсысы жатпайды:

а) пайдалы қазбаларды өндіру;

б) пайдалы қазбаларды барлау;

в) жер қойнауларын геологиялық зерттеу;

г) техногендік минералдық түзілімдерден пайдалы қазбаларды өндіру;

д) барлаумен және өндірумен байланысты емес жер асты құрылыстарын салу

Қандай қағидалар табиғатты пайдалану мен қоршаған табиғи ортаны қорғауды мемлекеттік басқарудың арнайы қағидалары болып табылады:

а) Заңдылық қағидасы.

б) Шаруашылық-эксплуатациялық және бақылау-қадағалау қызметтерінің бөліну қағидасы.

в) Бассейндік қағида.

г) Салалық және аумақтық басқарудың үйлесімділік қағидасы.

д) Жүйе буындары арасындағы сатылық қағидасы.

Қоршаған ортаның жағдайына байқау жүргізу, қоршаған ортаны қорғау және қалпына келтіру жөнінде шаралардың орындалуына тексеру жүргізу - бұл:

а) қоршаған ортаны қорғау саласындағы мемлекеттік статистика;

б) экологиялық мониторинг;

- в) экологиялық сараптама;
- г) табиғи ресурстардың кадастры;
- д) экологиялық бақылау;

Кең таралған пайдалы қазбалар:

- а) Балшық.
- б) Мыс қалшадан.
- г) Көмір.
- д) Темір.
- е) Құм.

Жер қойнауын пайдалану жөніндегі операцияларды жүргізу үшін келісім- шарттардың қандай түрлері қолданылады:

- а) жалдау, тапсырма шарты;
- б) лизинг, сағып алу-сату шарты;
- в) жер қойнауын пайдалану туралы;
- г) өнімді бөлу, концессия туралы;
- д) жер қойнауын уақытша өтеулі пайдалану туралы шарт

Қоршаған ортаға эмиссиялар дегеніміз:

а) қоршаған ортаның және табиғи ресурстардың адам өмірі мен денсаулығы үшін қолайлы жай-күйін сипаттайтын көрсеткіштер;

б) ластағыш заттардың шығарындылары, төгінділері, қоршаған ортада өндіріс және тұтыну қалдықтарын орналастыру, зиянды физикалық әсер ету;

в) белгілі бір мерзімге арнап белгіленетін қоршаған ортаға тасталатын зиянды заттардың нормативтік көлемі;

г) қоршаған ортаның құрамы мен қасиеттерінің сипаттамасы;

д) ережелердің (нормалардың) және олардағы қоршаған орта жай-күйінің және оған әсер ету дәрежесінің сандық және сапалық көрсеткіштердің (нормативтердің) жүйесі;

Қандай қағидалар табиғатты пайдалану мен қоршаған табиғи ортаны қорғауды мемлекеттік басқарудың арнайы қағидалары болып табылады:

а) Заңдылық қағидасы.

б) Шаруашылық-эксплуатациялық және бақылау-қадағалау қызметтерінің бөліну қағидасы.

в) Қалыптылық қағидасы.

г) Салалық және аумақтық басқарудың үйлесімділік қағидасы.

д) Суббассейндік қағида..

Төмендегі құқықтардың қайсысы орманды жанама пайдалану құқығына жатады

- а) Шөп шабу, жидек, саңырауқұлақ жинау құқығы.
- б) Сүрек дайындау құқығы.
- в) Шайыр дайындау құқығы.
- г) Орманды аң шаруашылығы қажеттілігі үшін пайдалану құқығы.
- д) Бұғы шаруашылығы құқығы.

Аң аулауда жол берілген әрекет:

- а) аң аулаудың жойқын және жалпы қауіп бар тәсілдерін қолдану;
- б) еш келісімсіз киіктің мүйіздерін жеке адамдар мен ұйымдардың жинауы, дайындауы, сатып алып және сату әрекеттері;
- в) аңшы шаруашылығын жүргізуге арналған азықтық өсімдіктердің екпелерін, қорғаушы екпелерді, сілтеуші белгілерді зақымдау немесе құрту;
- г) індік итпен аңға шығу;
- д) анық көрінбейтін нысананы ату;

Мемлекеттік экологиялық бақылау — бұл:

а) қоршаған ортаны сақтау мен қалпына келтіруге, шаруашылық және өзге де қызметтің қоршаған ортаға теріс әсерін болғызбауға және оның зардаптарын жоюға бағытталған мемлекеттік және қоғамдық шаралар жүйесі;

б) қоршаған ортаны қорғау саласындағы уәкілетті органның экологиялық заңдардың, қоршаған орта сапасы нормативтерінің және экологиялық талаптардың сақталуын бақылау жөніндегі қызметі;

в) қоршаған ортаның жай-күйін және оған әсер етуді жүйелі түрде байқау мен бағалау;

г) табиғи ресурстардың әрбір түрін олардың тұтыну қасиеттерін жоғалтуға әкеп соғатын тиімсіз пайдаланудан, құрып кетуден, жұтандаудан қорғауға бағытталған мемлекеттік және қоғамдық шаралар жүйесі;

д) қоғамда экологиялық мәдениет негіздерін қалыптастыру мақсатында экологиялық білім, қоршаған ортаның, табиғи ресурстардың жай-күйі, экологиялық қауіпсіздік туралы ақпарат тарату.

Орман пайдаланудың мерзімдері:

- а) Қысқа мерзімді 1 ж. дейін, ұзақ мерзімді 10 ж. дейін;
- б) Қысқа мерзімді 3 ж. дейін, ұзақ мерзімді 25 ж. дейін;
- в) Қысқа мерзімді 5 ж. дейін, ұзақ мерзімді 49 ж. дейін;
- г) Қысқа мерзімді 6 ж. дейін, ұзақ мерзімді 50 ж. дейін;
- д) Қысқа мерзімді 1 ж. дейін, ұзақ мерзімді 99 ж. Дей

Экологиялық құқықтың қорғау объектісіне - жануарлар дүниесінің қайсысы жатпайды:

- а) жабайы жануарлар;
- б) ауыл шаруашылық жануарлары;
- в) жабайы құстар;
- г) аңдар;
- д) балықтар мен су жануарлары

Мемлекеттік экологиялық сараптаманы жүргізу үшін қажетті арнайы білімдері және жеткілікті тәжірибесі бар субъектілер:

- а) мемлекеттік сараптамалық бөлімшелер;
- б) сарапшылық комиссиялар;
- в) мемлекеттік экологиялық сарапшылар;
- г) құжаттаманың тапсырысшылары;
- д) сараптама кеңесінің мүшелері

Экологиялық аудит дегеніміз:

а) қоршаған ортаны қорғауды әкімшілік басқару қызметі;
б) қоршаған ортаны қорғау шараларына экологиялық менеджмент жүргізу;

в) субъектілердің шаруашылық және өзге де қызметін экологиялық тәуекелдерді анықтау мен бағалау және олардың қызметінің экологиялық қауіпсіздік деңгейін арттыру жөнінде ұсынымдар әзірлеу бағытында тәуелсіз тексеру;

г) көзделіп отырған шаруашылық және өзге де қызметтің қоршаған орта сапасының нормативтері мен экологиялық талаптарға сәйкестігін белгілеу;
д) қоршаған ортаны қорғау саласындағы уәкілетті органның қоршаған орта сапасы нормативтерінің және экологиялық талаптардың сақталуын бақылау жөніндегі қызметі;

Қысқа мерзімді орман пайдалану құқығы қандай құжатпен рәсімделеді?

- а) лицензия;
- б) ағаш кесу билеті;
- в) орман пайдалану шарты;
- г) ордер;
- д) орман билеті

Орман билеті қандай мақсатта пайдалануға берілмейді:

- а) жанама орман пайдалану;
- б) сүрек дайындау;
- в) аң шаруашылығы;
- г) ғылыми зерттеу;
- д) туристік және спорттық мақсаттарға;

Мемлекеттік табиғи қорықшаның белгілері:

а) Табиғатты қорғау мекемесінің мәртебесі және қорғаудың қорықтық режимі.

б) Табиғатты қорғау мекемесінің мәртебесі және қорғаудың сараланған режимі.

в) Мемлекеттік табиғи-қорықтық қорлардың жекелеген объектілерін табиғи қалпында сақтаудың қорықтық режимі.

г) Қорықтағы режим немесе шаруашылық қызметтің реттелуші режимі.

д) Мемлекеттік табиғи-қорықтық қорлардың бір немесе бірнеше объектілерін сақтау мен жаңғыртуға арналған.

Төмендегі құқықтардың қайсысы орманды жанама пайдалану құқығына жатады

а) Шөп шабу, жидек, саңырауқұлақ жинау құқығы.

б) Сүрек дайындау құқығы.

в) Шайыр дайындау құқығы.

г) Орманды аң шаруашылығы қажеттілігі үшін пайдалану құқығы.

д) Бұғы шаруашылығы құқығы.

Экологиялық бақылаудың түсінігі:

а) бұл экологиялық заңдылық талаптарын жеке және заңды тұлғалардың қадағалауы, экологиялық құқық бұзушылықты болдырмау немесе жою бойынша шаралар қабылдау және құқық бұзушын жауаптылыққа тарту қызметі;

б) бұл адамның өмірлік маңызды экологиялық мүдделерін соның ішінде таза, қолайлы, қоршаған табиғи ортаға құқығын қорғаудың жай-күйі;

в) бұл қоршаған табиғи ортаның бектіліген сапа көрсеткіштері;

г) бұл қоршаған табиғи ортаны сауықтыруға кеткен шығындарды қалпына келтіру;

д) бұл кәсіпорын, мекеме, азаматтардың қоршаған ортаны қорғау мен экологиялық қауіпсіздікті қамтамасыз ету бойынша жүйесі;

Судың сарқылуының түсінігі:

а) суды қатты өндірістік, тұрмыстық қалдықтарға жатқызу соның нәтижесінде су объектісінің гидрогеологиялық жағдайы нашарлайды және су пайдалану қиындықтары туындайды;

б) судың физикалық, химиялық немесе биологиялық сипатының өзгеру нәтижесінде коммуналдық, өнеркәсіптік, ауыл шаруашылық, балық шаруашылық және өзге де мақсаттарда қалыпты пайдалану үшін жарамсыз болып қалуы;

в) тұрғындардың техникалық қажеттіліктерімен экономика саласына суды көбірек пайдалану;

г) суды шаруашылық және өзге қызметке кері пайдалану нәтижесінде сел жүру, аумақтарды су алу, жерлерді шаю, жағалар мен ғимараттарды бүлдіру;

д) жер үсті су қорының минимальды азаюы немесе жер асты су қорларының тартылуы;

Экологиялық құқықтың Ерекше бөлімін құрайтын курс бөлімдері

а) Атмосфералық ауаны құқықтық қорғау.

б) Экологиялық құқықбұзушылық үшін жауапкершілік.

в) Табиғатты пайдалану құқығы.

г) Суды қорғау мен пайдаланудың құқықтық режимі.

д) Табиғатты пайдалану мен қоршаған табиғи ортаны қорғаудағы мемлекеттік басқару.

Қоршаған ортаға ластағыш заттардың, радиоактивті материалдардың, өндіріс және тұтыну қалдықтарының түсуі, сондай-ақ шудың, тербелістердің, магнит өрістерінің және өзге де зиянды физикалық әсерлердің қоршаған ортаға ықпалы:

а) табиғи ресурстарды қорғау деп аталады;

б) экологиялық қауіп деп аталады;

в) экологиялық қауіпті объект деп аталады;

г) қоршаған ортаны ластау деп аталады;

д) табиғи ресурстардың сарқылуы деп аталады;

Төменде берілгендердің қайсысы жануарларды қорғау, өсімін молайту және пайдалану аясындағы азаматтардың міндеттері болып табылмайды?

а) Жануарлар дүниесін сақтау мен қорғау.

б) «Жануарлар дүниесін қорғау, өсімін молайту және пайдалану туралы» Заңның талаптарын орындау.

в) Жануарлар дүниесін қорғау, өсімін молайту және пайдалануға бақылауды жүзеге асыратын органдардың құқыққа сай талаптарын орындау.

г) Жануарлар дүниесінің жағдайы туралы толық және нақты ақпараттар алу.

д) Жануарлар дүниесі мен олардың мекендейтін ортасына келтірілген зиянның орнын толтыру.

ҚР ерекше қорғалатын аумақтардың санаттары:

а) жергілікті және республикалық маңызы бар ерекше қорғалатын табиғи аумақтар;

б) мемлекеттік және жергілікті маңыздағы ерекше қорғалатын табиғи аумақтар;

в) жедел және шаруашылық маңызы бар ерекше қорғалатын табиғи аумақтар;

г) қорықтық және тапсырыстық маңыздағы табиғи аумақтар;

д) мәдени және ғылыми маңыздағы табиғи аумақтар;

Кең таралған пайдалы қазбалар:

а) Балшық.

б) Мыс қалшадан.

в) Көмір.

г) Темір.

д) Құм.

Қоршаған ортаның түсінігі:

а) бұл қоғам қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін тағайындалған барлық табиғи құндылықтар;

б) бұл қоршаған табиғи орта мен экологиялық қызметтердің өзара байланысқан құрамдас бөлігі.

в) бұл тірі және тірі емес табиғи ресурстардың, атмосфералық ауа, су, топырақ, жер қойнауы, жануарлар және өсімдіктер әлемінен бастап климатпен өзара эрекеттестіктегі табиғи объектілердің жиынтығы;

г) бұл жеке және заңды тұлғалардың экологиялық құқықтар мен мүдделерін қорғау бойынша, қошаған ортаны қорғау мен оны тиімді пайдалану бойынша қатынастарды реттейтін нормалар жиынтығы;

д) бұл адам және қоршаған ортаның қоғамдық маңызды барлық қатынастарын қамтитын қауымдастық;

Жануарлардың қандай түрлері жануарлар дүниесінің құқықтық түсінігін қамтымайды

а) Жануарлардың сирек кездесетін және құрып кету қаупі бар түрлері.

б) Жануарлардың балық аулау объектісі болып табылатын түрлері.

в) Хайуанаттар бағындағы жануарлар.

г) Мал шаруашылығы объектісі болып табылатын жануарлар.

д) Шаруашылық мақсатта пайдаланылмайтын, бірақ экологиялық, мәдени және өзге де құндылықтарға ие жануарлар.

Табиғи ресурстардың әрбір түрін олардың тұтыну қасиеттерін жоғалтуға әкеп соғатын тиімсіз пайдаланудан, құрып кетуден, жұтаңдаудан қорғауға бағытталған мемлекеттік және қоғамдық шаралар жүйесі:

а) табиғи ресурстарды қорғау деп аталады;

б) экологиялық қауіпсіздік деп аталады;

в) экологиялық қауіпті объектілерді оқшаулау деп аталады;

г) қоршаған ортаны ластауды шектеу деп аталады;

д) табиғи ресурстардың сарқылуының алдына алу деп аталады;

Мемлекеттік табиғат ескерткішінің белгілерін көрсетіңіз:

а) Табиғатты қорғау мекемесінің мәртебесі мен қорғаудың қорықтық режимі.

б) Табиғатты қорғау мекемесінің мәртебесі мен қорғаудың сараланған режимі.

в) Қорықтық режим.

г) Мемлекеттік табиғи - қорықтық қорлардың жекелеген объектілерін табиғи жағдайда сақтауға арнау.

д) Шаруашылық эрекеттің тапсырыстық немесе реттелетін режимі.

Қазақстан Республикасыны аумағы шегіндегі мемлекеттік су кадастрына енгізілген немесе енгізілуге тиіс барлық су объектілерінің жиынтығы:

а) су ресурстарын құрайды;

б) су объектілерін құрайды;

в) су қорын құрайды;

г) ағынды суларды құрайды;

д) суларды құрайды;

Орман қоры аумағының иелеріне қандай құқық тән емес?

а) Орман шаруашылығы кәсіпорындарының экологиялық аудитін жүргізу.

б) Бекітілген тәртіпте орман қорына тиесілі жерлерде табиғи ресурстарды пайдалану.

в) Мемлекеттік акт арқылы орман аумағына иелену құқығын табыс ету.

г) Орман шаруашылығын жүргізу және орман пайдалану үшін қажетті құрылыс салу.

д) Ағаш кесу және орман билеті негізінде орманды пайдалану құқығын беру.

ҚР заңы бойынша жануарлар әлеміне түсінгі:

а) Төменгі сатыдан жоғарғы сатыға дейінгі барлық тірі ағзаларды біріктіретін бірыңғай объектілер.

б) ҚР аумағында өмір сүретін барлық жануарлар.

в) Құрлықта, суда, атмосферада және топырақта өмір сүретін жабайы және үй жануарларының жиынтығы.

г) Табиғи бостандық жағдайында немес уақытша құрлықта, суда, атмосферада және топырақта өмір сүретін барлық жабайы жануарлар.

д) Жоғалу қаупі төнген жануарлардың жиынтығы

ҰСЫНЫЛАТЫН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. ҚР Конституциясы	30 тамыз // Ақпараттық «ПАРАГРАФ»	1995 жыл жүйе
2. ҚР Азаматтық кодексі (Жалпы бөлім)	27 желтоқсан // Ақпараттық «ПАРАГРАФ»	1994 жыл. жүйе
3. ҚР Азаматтық кодексі (Ерекше бөлім)	1 шілде // Ақпараттық «ПАРАГРАФ»	1999 жыл. жүйе
4. ҚР Экологиялық кодексі	9 қаңтар // Ақпараттық «ПАРАГРАФ»	2007 жыл жүйе
5. ҚР Жер кодексі	20 маусым жыл // Ақпараттық «ПАРАГРАФ»	2003 жыл жүйе
6. ҚР «Жер қойнауы жер қойнауын пайдалану туралы» заңы	24 маусым // Ақпараттық «ПАРАГРАФ»	2010 жыл жүйе
7. ҚР Су кодексі	9 шілде // Ақпараттық «ПАРАГРАФ»	2003 жыл жүйе
8. ҚР Орман кодексі	8 шілде // Ақпараттық «ПАРАГРАФ»	2003 жыл жүйе
9. ҚР «Жануарлар әлемін пайдалану және өсімін молайту туралы» заңы	9 шілде // Ақпараттық «ПАРАГРАФ»	2004 жыл жүйе
10. ҚР «Ерекше қорғалатын табиғи аумақтар туралы» заңы	7 шілде // Ақпараттық «ПАРАГРАФ»	2006 жыл жүйе
11. ҚР «Құдыққорғау қызметі туралы» заңы «ПАРАГРАФ»	6 қаңтар // Ақпараттық	2011 жыл жүйе
12. ҚР «ПО туралы» заңы	23 сәуір 2014 // Ақпараттық «ПАРАГРАФ»	жыл жүйе
13. ҚР «Күзет қызметі туралы» заңы	Қазақстан 19 қазан 2000 // Ақпараттық «ПАРАГРАФ»	жыл жүйе
14. ҚР «мемлекеттік бақылау және қадағалау туралы» заңы	6 қаңтар 2011 жыл // Ақпараттық жүйе «ПАРАГРАФ»	
15. ҚР «Кеден ісі жөніндегі кодексі» (Кеден кодексі)	30 маусым 2010 жыл	
16. ҚР «Жылжымайтын мүлікті мемлекеттік қайта тіркеу» туралы заңы	26 шілде 2007 жыл // Ақпараттық жүйе «ПАРАГРАФ»	

17. ҚР «ұлттық қауіпсіздік» туралы заңы 6 қаңтар 2012 жыл
18. ҚР «халықтың радиациялық қауіпсіздіктен қорғау» туралы заңы 23 сәуір 1998 жыл
19. ҚР «атом энергиясын қолдану туралы» заңы 14 сәуір 1997 жыл
20. «Қазақстан Республикасы Энергетика министрлігінің Мұнай-газ кешеніндегі экологиялық реттеу, бақылау және мемлекеттік инспекция комитеті» мемлекеттік мекемесінің және оның аумақтық органдарының ережелерін бекіту туралы Қазақстан Республикасы Энергетика министрінің 2014 жылғы 20 қазандағы № 62 бұйрығы
21. "Қазақстан Республикасы Энергетика министрлігінің Атомдық және энергетикалық қадағалау мен бақылау комитеті" мемлекеттік мекемесінің және оның аумақтық органдарының ережесін бекіту туралы Қазақстан Республикасы Энергетика министрінің 2014 жылғы 7 қазандағы № 42 бұйрығы.
22. Қазақстан Республикасы Инвестициялар және даму министрлігінің Индустриялық даму және өнеркәсіптік қауіпсіздік комитеті" мемлекеттік мекемесі туралы ережені бекіту туралы Қазақстан Республикасы Инвестициялар және даму министрінің 2014 жылғы 23 қазандағы № 97
23. Қазақстан Республикасы Инвестициялар және даму министрлігінің Техникалық реттеу және метрология комитеті" мемлекеттік мекемесінің және оның аумақтық бөлімшелерінің ережелерін бекіту туралы Қазақстан Республикасы Инвестициялар және даму министрінің м.а. 2014 жылғы 17 қазандағы № 91 бұйрығы.
24. Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрлігі туралы ереже; 22 маусым 2005 ж. //Ақпараттық жүйе «ПАРАГРАФ»
25. Экологиялық құқық бұзушылықтарға қарсы күреске қатысу жөніндегі Ішкі істер органдарының жұмысын ұйымдастыру туралы нұсқаулық №201 бұйрығымен бекітілген //Ақпараттық жүйе «Әділет» 28 қазан 2013 жыл // Ақпараттық

26.	Қазақстан Республикасы ішкі істер органдары патрульді-бекеттік қызметінің қоғамдық тәртіпті сақтау және қауіпсіздікті қамтамасыз ету жөніндегі нұсқаулығын жариялау туралы	жүйе «Әділет»
28 қазан 2013 жыл //
Ақпараттық жүйе «Әділет»
27.	Ішкі істер органдарының учаскелік полиция инспекторлары мен олардың көмекшілерінің қызметін ұйымдастыру жөніндегі ережені бекіту туралы № 282 бұйрығы	2010 жылғы 23
маусымдағы// Ақпараттық
жүйе «Әділет»
28.	ҚР ПМ бұйрық № 73 «ҚР арнаулы күзет қызмет ІІБтің арнаулы әскери ісіне лайықталған қорғау бөлімшелерін қызметтің ұйымының ережелерін бекіту туралы»	15 наурыз 2006 ж.
//Ақпаратты құқықтық
жүйе «Әділет»
29.	«Қазақстанның Ішкі істер министрлігі Тапсырыс экологиялық құқық бұзушылықтың алдын алу және қарсы күрес мемлекеттік органдардың өзара іс-қимыл ережесін бекіту туралы» № 33 бұйрық	27 қаңтар 2010 ж. //
Ақпаратты құқықтық жүйе
«Әділет»
30.	Атырау облысының Ішкі істер департаментінің бастығының «Балық қорларына қылмысты сұғу қарсы күрес бөлімінің бекіту туралы» №353 бұйрығы	30 мамыр 2009 ж. //
Ақпаратты құқықтық жүйе
«Әділет»
31.	Жануарлар дүниесін қорғау, өсімін молайту және пайдалану туралы заңнаманы бұзумен келтірілген зиянды өтеу мөлшерін бекіту туралы	2001 жылғы 4 қыркүйек //
Ақпаратты құқықтық жүйе
«Әділет»
32.	Қазақстан Республикасының орман заңнамасын бұздан келтірілген залалдың мөлшерін есептеуге арналған базалық ставкаларды бекіту туралы	2007 жылғы 31 мамыр//
Ақпараттық құқықтық
жүйе
«Әділет»
33.	Соттардың кейбір экологиялық қылмыстар үшін жауаптылық жөніндегі заңнаманы қолдануы туралы	2004 жылғы 18 маусымдағы
//
Ақпараттық құқықтық
жүйе

34. Қазақстан Республикасының «жасыл экономикаға» көшуі жөніндегі тұжырымдама туралы президенттің жарлығы
- «Әділет»
30 мамыр 2013 жыл // Ақпараттық құқықтық жүйе
«Әділет»
2. Негізгі әдебиеттер
4. Аубакирова Г.А. Гражданское право (Общая часть). Курс лекций Караганда, 2010.
5. Аубакирова Г.А. Гражданское право (Особенная часть). Курс лекций. Караганда, 2010.
6. Бекишева С.Д. Экологическое право Республики Казахстан. Караганда: Арко, 2009.
7. Бекишева С.Д. Экологическое право Республики Казахстан. Общая часть. Электронное пособие Караганда: КА МВД РК, 2013.
8. Бекишева С.Д. Экологическое право Республики Казахстан. Особенная часть. Электронное пособие Караганда: КА МВД РК, 2014.
9. Бекишева С.Д. Экологическое право Республики Казахстан. Караганда: КА МВД РК, 2015.
10. Бекишева С.Д. Экологическая деятельность правоохранительных органов Республики Казахстан Караганда: Арко, 2001.
11. Бекишева С.Д. Экологическая деятельность органов внутренних дел Республики Казахстан Караганда: Арко, 2002.
12. Жайлин Г.А. Гражданское право. Том 1. Алматы, 2003.
13. Жайлин Г.А. Гражданское право. Том 2. Алматы, 2003.
14. Гражданское право. Том 1- Учебник для вузов (академический курс) /Под ред. М.К. Сулейменова, Ю.Г. Басина. Алматы, 2000.
3. Қосымша әдебиеттер
15. Абрамов В.А. Правовые и организационные основы деятельности вневедомственной охраны при органах внутренних дел: автореф. дисс. канд.юрид. наук. Москва., 2001,
16. Адельшин Р.Н. Договор поставки с Казань, 2002. Участием органов внутренних дел: по законодательству

- России и Казахстана: автореф. дисс. канд. юрид. наук.
17. Волкогон А.В. Общество с ограниченной ответственностью: правовое положение и роль органов внутренних дел в обеспечении его деятельности: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. СПб, 2003.
 18. Воробьев А.И. Организация и правовые основы деятельности подразделений вневедомственной охраны при органах внутренних дел Российской Федерации по обеспечению охраны имущества физических лиц: автореф. дисс. канд. юрид. наук. Псков, 2011.
 19. Кокорин И.С. Гражданско-правовая Ответственность за вред, причиненный применением физической силы, специальных средств и оружия сотрудниками органов внутренних дел: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. СПб, 2006.
 20. Косицин И.А. Правовые и организационные основы охраны особо важных объектов подразделениями вневедомственной охраны при органах внутренних дел: автореф. дисс. канд. юрид. наук. Омск, 2001.
 21. Кулматов Т.Ш. Недействительность сделки по гражданскому праву и правовые средства органов внутренних дел по их предотвращению: Автореф. дисс. канд. юрид. наук. М., 1996.
 22. Плюта А.В. Право оперативного управления в учреждениях органов внутренних дел: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. СПб, 2005.
 23. Рубанов С.А. Договор найма служебного жилого помещения с участием подразделений органов внутренних дел и их сотрудников: СПб, 2007.

- Автореф. дис. ... канд. юрид. наук.
24. Ручкин О.Ю. Организационно-правовые аспекты участия органов внутренних дел Российской Федерации в договорных обязательствах: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Москва, 1997.
25. 26. Толченова Ю.В. Уголовная ответственность за нарушение авторских и смежных прав: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. М., 2010.
26. Шелайкин Р.С. Гражданско-правовые обязательства, обеспечивающие выполнение отдельных специфических задач ОВД: автореф. дисс. канд. юрид. наук. СПб, 2006.
27. Галанов А.С. Административно-правовые меры обеспечения экологической безопасности, применяемые милицией: Автореф. дисс. канд. юрид. наук. М, 2001.
29. Ежов Ю.А. Административно-правовая деятельность экологической милиции: Автореф. дисс. канд. юрид. наук. М., 2002.
30. Лапина М.А. Теоретические и организационно-правовые основы реализации экологической функции государства органами внутренних дел: Автореф. дисс. докт. юрид. наук. М., 2002.
31. Борчашвили И.Ш. Причины экологических преступлений. Караганда: КВШ ГСК РК, 1997.
32. Борчашвили И.Ш. Экологические преступления: понятие и квалификация. Караганда: КВШ ГСК РК, 1995.
33. Иманбаев С.М. Уголовно-правовая и криминологическая характеристика незаконных охоты и добычи водных животных и растений. Караганда: КВШ ГСК РК, 1998.
34. Кабдуев А.Е. Уголовно-правовая Караганда, 2004.

- охрана земельных отношений в Республике Казахстан: Дисс. канд. юрид. наук.
35. Куставлетов С.М. Уголовно-правовая характеристика загрязнения, засорения и истощения вод, загрязнения атмосферы и порчи земли. Караганда: КЮИ МВД РК, 2000.
36. Плешаков А.М. Экологические преступления: концепция и система понятий. //Государство и право. - 1993. - № 8.
37. Сейтхожин Б.У. Ответственность за незаконную порубку деревьев и кустарников по законодательству Республики Казахстан. Караганда: Карагандинский юридический институт, 2000.
38. Умирбаева З.А. Нарушение экологических требований при производстве и использовании экологически потенциально опасных химических, радиоактивных, и биологических веществ: социально и уголовно-правовые аспекты: Дисс. канд. юрид. наук. Караганда, 2002.

МАЗМҰНЫ

Кіріспе.....	3
Тақырыптардың атауы	4
Тақырып № 1 — 2. Экологиялық құқық саласы ретінде	11
№ 3 - тақырып. Қазақстан Республикасындағы табиғи ресурстарға меншіктік құқығы.....	15
№ 4-тақырып. Қазақстан Республикасындағы табиғатты пайдалану құқығы.....	18
№ 5 - тақырып. Қоршаған табиғи ортаны және табиғатты пайдалануды қорғау механизмі.....	21
№ 6 - тақырып. Қазақстан Республикасының ішкі істер органдарының экологиялық қызметі.....	26
№7 - тақырып. Экологиялық жауапкершілік	32
№ 8 - тақырып. Жерді пайдаланудың және қорғаудың құқықтық режимі.....	37
№ 9 - тақырып. Жер қойнауын пайдаланудың және қорғаудың құқықтық режимі	43
№ 10 - тақырып. Суды пайдаланудың және қорғаудың құқықтықрежимі	47
№ 11 тақырып. Орманды пайдалану мен қорғаудың құқықтық режимі	51
№ 12 тақырып. Жануарлар дүниесін пайдалану және қорғаудың құқықтық режимі Тақырып бойынша сұрақтар:.....	55
№ 13, 16-тақырып. Атмосфералық ауаны құқықтық қорғау. Экологиялық қолайсыз аумақтардың құқықтық режимі.....	60
№ 14-тақырып. Ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың құқықтық режимі	64

Емтихан сұрақтары.....	69
Тест сұрақтары	73
Ұсынылатын әдебиеттер тізімі	81

Арман Есенгелдіұлы Тұтқышев

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ҚҰҚЫҒЫ

Практикум

Авторлық редакциямен жарияланады.

Техникалық редактор: Р. М. Стафеев

Тексеруге 30.11.2017 ж. 21.12.2017 ж. кол қойылды.
Қалабы 60×84¹/₁₆. Офсеттік қағаз. Офсеттік баспа.
Шартты баспа табак 5,23. Таралымы 100 экз. Тапсырыс № 2776

Қазақстан Республикасы ПМ Бәрімбек Бейсенов атындағы
Қарағанды академиясының ғылыми-зерттеу және редакциялық-баспа
жұмысын ұйымдастыру бөлімі

Қазақстан Республикасы ПМ Бәрімбек Бейсенов атындағы
Қарағанды академиясының 2017 жылға арналған әдебиеттер
шығару жоспарының № 23

Қазақстан Республикасы ПМ Бәрімбек Бейсенов атындағы
Қарағанды академиясының баспаханасында басылды.

Қарағанды қаласы, Ермеков көшесі, 124